

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

INSUBORDINATIE IN BELGISCH MILITAIR STRAFRECHT

I. Inleiding.

1. — In het jaar 1907 lezen wij in het rechtskundig tijdschrift « La Flandre Judiciaire » de volgende passus uit een voetnota, van de hand van de Heer de Négri, burgerlijk magistraat bij de Krijgsraad van West-Vlaanderen, voetnota onder een arrest van het Militair Gerechtshof dd. 23 augustus 1907 : « Depuis 35 ans que l'article 28 est appliqué *illégalement* à des faits qui ne relèvent pas du conseil de guerre, un grand nombre d'hommes sont sortis de l'armée avec un casier judiciaire, alors qu'ils ne devraient pas en avoir » (1). Sindsdien nochtans werden er geen stemmen meer gehoord, die de wijziging eisten van het artikel 28 M.S.W.B. (2) door de wetgever ; sindsdien hebben de militaire rechtbanken dit artikel nog strenger, d.w.z. nog veelvuldiger dan voorheen, toegepast.

2. — Tijdens de bespreking van het ontwerp van Militair Strafwetboek, was er slechts één lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, die de mening vooropzette dat het voorgestelde ontwerp, in verscheidene bepalingen, kleine fouten met zeer strenge straffen beteugelde : « Le code militaire qui vous est proposé semble s'appliquer à une armée composée *exclusivement de volontaires*. Il semblerait que les soldats entrent de leur plein gré dans l'armée, sachant à quelles lois et à quelle discipline ils vont être soumis et consentent, par le fait de leur engagement, à se soumettre à ces lois, quelque sévères qu'elles soient. Mais il est loin d'en être ainsi. Notre armée ne se compose pas de volontaires ; elle se compose en majeure partie de gens qui y entrent malgré eux, et qui, contre leur gré, sont soumis à ces lois et à ces règlements militaires, dont ils se passeraient très-volontiers. Je trouve donc que, surtout en temps de paix, l'on est *beaucoup trop sévère*, dans beaucoup de dispositions de cette loi, envers des gens qui, enlevés à leurs occupations habituelles et à leur vocation, devraient au contraire être traités avec douceur, avec politesse et avec considération. Nous voyons dans cette loi une suite de cinquante et des articles comminant, pour des faits souvent *très légers*, les peines les *plus sévères* » (3). Deze pacifistische stem, een beetje anti-militaristisch misschien volgens sommigen, vond echter geen enkel gehoor.

3. — In een merkwaardige bijdrage, van de hand van Mr H.H.A. de Graaff, verschenen in het Militair-Rechtelijk Tijdschrift over het probleem van de insubordinatie in Nederlands Militair Strafrecht, vinden wij de hiernavolgende aanhef, die duidelijk het moeilijk op te lossen probleem omschrijft : « Wanneer men zich de vele wijze woorden, uitgesproken of neergeschreven naar aanleiding van het probleem, dat men zou kunnen aanduiden als « het dienstbevel en zijn elementen, de gehoorzaamheidsplicht en de uitzonderingen daarop », voor de geest haalt, dan wordt men vervuld met een diep gevoel van medelijden voor meerdere en mindere, die al deze theorie in de praktijk moeten verwerken bij het bepalen van hetgeen zij wel of niet moeten of mogen doen of laten en dan gevoelt men de gedachte (die natuurlijk snel weer moet onderdrukt) bij zich opkomen, dat het systeem van « Befehl ist Befehl » toch ook zijn voordelen had » (4).

II. Wetgeving.

4. De insubordinatie wordt beteugeld door artikel 28 M.S.W.B., dat luidt als volgt : « De militair die weigert aan de bevelen van zijn overste te gehoorzamen, of er zich met opzet van onthoudt die uit te voeren *wanneer hij met een dienst belast is*, wordt met afzetting gestraft indien hij officier is ; met drie maanden tot drie jaar militaire gevangenis, indien hij onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat is. In oorlogstijd en bij het werkdadig leger, wordt de officier gestraft met vijf tot tien jaar hechtenis ; de onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat, met twee tot vijf jaar gevangenisstraf. Wordt de daad gepleegd tegenover de vijand, dan wordt de schuldige, wie hij ook wezen moge, met de dood gestraft » (5).

Het Militair Strafwetboek kent dus de volgende gevallen van insubordinatie, rekening houdend met de hoedanigheid van de persoon en de omstandigheden van tijd en plaats :

a) Vredestijd :

1. Officier : afzetting.

2. Onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat : drie maanden tot drie jaar militaire gevangenisstraf.

b) Oorlogstijd : — bij het werkdadig leger :

1. Officier : vijf tot tien jaar hechtenis.
2. Onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat : twee tot vijf jaar gevangenisstraf.

— tegenover de vijand : de doodstraf voor gelijk welke militair.

Bij toepassing van de voorziene straffen, dient men rekening te houden met artikel 58 M.S.W.B., dat voorhoudt dat de bepalingen van het Eerste Boek van het gewone Strafwetboek toepasselijk zijn op de militaire misdrijven en met artikel 59 M.S.W.B., waarbij de voorziene straffen kunnen verminderd worden indien er verzachtende omstandigheden bestaan.

5. Strafwetboek voor het Landleger van 15 maart 1815.

Artikel 95 : « Elk militair, die in een affaire tegen den vijand, of in eene plaats welke dadelijk belegerd of berend is, uitdrukkelijk weigert of opzettelijk na-laait, de orders van den genen die boven hem gesteld is te gehoorzamen of na te komen, zal met den dood gestraft worden, en wanneer dezelve misdaad in andere gelegenheden wordt gepleegd, zal dezelve, zoo het een officier is, met cassatie, en zoo het een onderofficier of minder militair is, met den kruiwagen gestraft worden ».

Artikel 96 : « Een officier die in een gevecht met den vijand, of in eene plaats welke dadelijk geleverd of berend is zich slechts met woorden tegen de orders van zijnen superieur verzet, zal worden gestraft met den dood of met cassatie ; en zoo het een onderofficier of soldaat is, zal hij in zoodanig geval met den kruiwagen gestraft worden » (6).

6. *Vergelijking met buitenlandse wetgevingen.*

a) Frankrijk.

Artikel 205 : « Tout militaire qui refuse d'obéir et qui, hors le cas de force majeure, n'exécute pas les ordres reçus, est puni d'un emprisonnement d'un an à deux ans. Est puni de mort avec dégradation militaire tout militaire qui refuse d'obéir lorsqu'il est commandé pour marcher contre l'ennemi, ou pour tout autre service ordonné par son chef en présence de l'ennemi. Est puni de la détention tout militaire qui refuse d'obéir en présence de rebelles. Au cas où la dégradation militaire ne résulte pas de la peine prononcée, l'officier reconnu coupable, subira en outre la destitution » (7).

b) Nederland.

Artikel 114 : « De militair die weigert of opzettelijk nalaaft te gehoorzamen aan eenig dienstbevel, of die zodanig bevel eigendunkelijk overschrijdt, wordt, als schuldig aan opzettelijke ongehoorzaamheid, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste één jaar en negen maanden.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

Het maximum der in het eerste en het tweede lid gestelde straffen wordt verdubbeld :

1. indien de schuldige opzettelijk in zijne ongehoorzaamheid volhardt, nadat een meerdere hem uitdrukkelijk op zijn strafbaarheid heeft gewezen ;

2. indien hij tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen, sedert de schuldige een hem wegens gelijk misdrijf bij vonnis opgelegde straf geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden ; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard ;

3. indien twee of meer personen gezamenlijk of ten gevolge van samenspanning het misdrijf plegen ;

4. indien de schuldige tevens een anderen militair tot het misdrijf aanzette ;

5. indien hij het misdrijf pleegt bij een gevecht met den vijand.

Indien het in het eerste of in het tweede lid omschreven misdrijf vergezeld gaat van twee of meer der in nr 1-5 vermelde omstandigheden, wordt het maximum der in het derde lid gestelde straffen nogmaals met de helft daarvan verhoogd.

Indien het bevel het werkdadig optreden tegen den vijand, of de bestrijding van oogenblikkelijk zeegevaar betrof, wordt de schuldige gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijk van ten hoogste twintig jaren.

Artikel 115 : « Indien de ongehoorzaamheid van den militair aan onachtzaamheid is te wijten, wordt hij gestraft :

1. met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, indien het feit gepleegd is in tijd van oorlog ;

2. met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren, indien het bevel het werkdadig optreden tegen den vijand, of de bestrijding van oogenblikkelijk zeegevaar betrof.

Artikel 118 : « Feitelijke insubordinatie, gepleegd met voorbedachten rade, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Indien het feit eenig lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren ».

Artikel 119 : « Feitelijke insubordinatie, gepleegd door twee of meer vereenigde militairen, wordt, als muiterij, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

De schuldige wordt gestraft :

1. met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren, indien het door hem gepleegde misdrijf of de daarbij door hem gepleegde feitelijke eenig lichamelijk letsel ten gevolge heeft ;

2. met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren, indien zij den dood ten gevolge hebben.

Artikel 120 : « Met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt gestraft :

1. feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog ;

2. muiterij aan boord van een oorlogsvaartuig zich ergens bevindende waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is ».

Artikel 121 : « Indien een der in de artikelen 117-120 nr 1 omschreven misdrijven buiten dienst wordt gepleegd, wordt, in de gevallen omschreven in de art. 117, 118 en 119, eerste lid, en tweede lid nr 1, het maximum der tijdelijke gevangenisstraf met drie jaren verminderd en wordt in de gevallen omschreven in de art. 119, tweede lid, nr 2 en 120 nr 1 de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren ».

Artikel 122 : « Indien het feit, hetwelk in de strafbepaling van art. 117 of van art. 118, al dan niet in verband met art. 121, valt, tevens valt in eene zwaardere strafbepaling van het gemeene recht, wordt deze laatste toegepast, doch wordt tevens het maximum der daarbij gestelde gevangenisstraf met twee jaren verhoogd ».

Artikel 123 : « Het maximum der tijdelijke gevangenisstraf, gesteld bij art. 117-121, wordt met een derde verhoogd, indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen, sedert de

schuldige eene gevangenisstraf, hem opgelegd wegens een der misdrijven, omschreven hetzij in een van die artikelen, hetzij in een der artikelen, vermeld in art. 422 van het Wetboek van Strafrecht, geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard» (8).

7. Voorbereidende werkzaamheden.

De voorbereidende werkzaamheden leveren ons, helaas, zeer weinig elementen om tot een klaar begrip te komen van het misdrijf van insubordinatie. In de Memorie van Toelichting voor de Kamer wordt er een kort overzicht gegeven van de vroegere wetgeving ter zake en van de voegere rechtspraak. Alleen belangwekkend schijnen ons de volgende teksten: « Dans tous les cas, il faudra, pour que la loi soit applicable, que l'ordre auquel l'inculpé a refusé d'obéir ou qu'il s'est abstenu à dessein d'exécuter soit un ordre de service proprement dit » — « Le défaut d'exécution d'un ordre est aussi punissable que le refus d'y obéir; mais il faut nécessairement, pour cela, que le juge ait acquis la conviction d'un défaut d'exécution volontaire, intentionnel. Il n'y a pas de délit sans intention coupable » (9).

De artikelen, betrekking hebbend op de insubordinatie, werden zonder één enkele opmerking aangenomen (10). Hetzelfde gebeurde in de Senaat, waar er slechts enkele opmerkingen naar voren gebracht werden over de straffen, die voorzien waren in de artikelen 28 en 30 M.S.W.B.; deze opmerkingen zijn trouwens zonder enig belang voor deze studie (11).

Het kan betreurd worden dat de wetgever het begrip « service proprement dit » niet nader omschreven heeft, daar dit vele moeilijkheden en verwarring zou vermeden hebben.

8. Rechtsleer.

Aan de hand van de auteurs over het Belgisch Militair Strafrecht (12), zullen wij trachten een klaar beeld te verkrijgen van het misdrijf van insubordinatie. Welke zijn de constitutieve elementen van dit misdrijf: 1. een bevel (un ordre); 2. van een overste (d'un supérieur); 3. voor een dienst (pour un service); 4. weigering of onthouding te gehoorzamen (refus ou abstention d'obéir); 5. met opzet (à dessein - élément intentionnel).

1. Een bevel.

Dit bevel dient formeel, nauwkeurig en speciaal te zijn; een algemeen voorschrift volstaat niet. Een algemeen bevel om niet een strafbare daad te begaan is geen bevel: het bevel moet als voorwerp hebben een concrete handeling of een concreet gebeuren (13).

De termen waarin dit bevel uitgedrukt wordt vertonen geen enkel belang. Iedereen die iets te maken heeft met het leger, weet dat bij sommige militairen de mening ingang gevonden heeft, dat zij niet verplicht zouden zijn een bevel uit te voeren, indien dit bevel niet voorafgegaan wordt door formules zoals o.a.: « Ik geef U het formele en militair bevel ... »; « Ik geef U voor de derde maal het bevel ... ». Het spreekt vanzelf dat deze mening totaal verkeerd is; de manier waarop een bevel gegeven wordt is verscheiden en kan onmogelijk beperkt worden. Om een einde te maken aan deze hardnekkig verspreide en stand houdende verkeerde mening, hebben de militaire autoriteiten strenge voorschriften uitgevaardigd.

Als goede definitie van een bevel kan men aanduiden: « Het bevel is de uitdrukking, hetzij mondeling, hetzij in geluidsvorm, hetzij geschreven, hetzij ge-

tekend, hetzij geuit door gebaren, van de wil van een overste die gehoorzaamd wil worden. Het moet zo geformuleerd worden dat degene tot wie het gericht wordt, redelijkerwijze niet kan beweren, dat het enkel een raad betrof welke zijn overste hem vrijliet uit te voeren of niet uit te voeren » (14).

2. Van een overste.

In het algemeen dient men te verstaan door een « overste » elke militair van een hogere graad, die een hiërarchisch gezag kan uitoefenen over degene aan wie hij het bevel geeft.

In werkelijkheid is deze kwestie echter niet altijd gemakkelijk op te lossen. Wij houden ons hier niet bezig met in alle bijzonderheden dit probleem te onderzoeken, gezien een afzonderlijke studie daarover zou dienen geschreven te worden (15).

3. Voor een dienst.

Dit element — het belangrijkste van allen — maakt het hoofddoel uit van deze korte studie.

Onmiddellijk stellen de auteurs vast dat het artikel 28 M.S.W.B. « duidelijk » (?) is: er kan maar sprake zijn van insubordinatie wanneer de militair een bevel ontvangen heeft « voor een dienst », d.w.z. het bevel moet een dienst betreffen. Men kan er nog aan toevoegen dat het artikel 28 M.S.W.B. wel degelijk spreekt van « met een dienst is belast », en niet, zoals in enkele artikelen van het M.S.W.B., « tijdens den dienst of ter gelegenheid van den dienst » (16).

Niettegenstaande hun geruststellende verklaring dat het artikel 28 « duidelijk » is, zijn de auteurs er, volgens ons, niet in geslaagd een klare en wel omliggende bepaling te verstrekken van het begrip « dienstbevel ». Wanneer zij een algemene bepaling willen geven, blijven zij vaag, o.a.: « Le militaire est commandé pour un service chaque fois qu'il reçoit un ordre de remplir un devoir de sa fonction et de son grade. — C'est tout acte commandé en exécution d'un devoir ou d'un règlement militaire — le service est donc l'accomplissement d'un devoir militaire déterminé (17). — Tout exercice, toute manœuvre doit être considéré comme constituant un service. — Le service est donc l'accomplissement d'un devoir militaire commandé tel que corvée, garde d'écurie et en général tout exercice armé, y compris les exercices de punition » (18). De auteurs moeten dit onzekere zelf gevoeld hebben, gezien zij, na die pogingen om een ernstige en bruikbare bepaling te geven van een dienstbevel, een eindeloze reeks voorbeelden opgeven van dienstbevelen, gevormd door de rechtspraak.

Dat wij het recht hebben hun theorieën vaag te noemen aangaande het begrip « dienst », durven wij afleiden uit het feit dat men nooit het antwoord zal vinden — aan de hand én van hun bepalingen én van hun voorbeelden — op de volgende vragen: a) *wanneer* is een militair in dienst? b) *welk* is het verschil met de uitdrukkingen, elders in het Militair Strafwetboek en het Tuchtreglement gebruikt: « tijdens den dienst, ter gelegenheid van den dienst, buiten den dienst »? c) *mag* men het dienstbevel toetsen aan de wettelijkheid ervan? d) *mag* men het bevel toetsen aan het nut voor de dienst? e) *is* een onbevoegd gegeven bevel, d.w.z. een bevel gegeven in strijd met enig voorschrift, een dienstbevel? f) *wat* is dienstbelang, dienstaan gelegenheid? In één woord: geen enkele van de rechtsauteurs heeft het nodig en noodzakelijk geacht — of waren zij er niet toe in staat? — de elementen van het dienstbevel op te sporen en vast te leggen.

De conclusie van dit overzicht kan kort zijn; de auteurs hebben een gemakzuchtige oplossing gekozen: een dienstbevel is een bevel van een meerdere. Gemakkelijker oplossing kan men zich moeilijk indenken!

9. De rechtspraak (19).

Wanneer men de uitvoerige rechtspraak in verband met artikel 28 M.S.W.B. nagaat, wordt het probleem nog ingewikkelder. Inderdaad heeft het Hof van Cassatie niet de richtinggevende rol gespeeld, die men had kunnen verwachten. Of een bevel al dan niet een dienstbevel uitmaakt, is volgens ons Hoogste Gerechtshof een feitelijke kwestie (20); dit standpunt heeft het Hof van Cassatie regelmatig en standvastig bevestigd.

Tevergeefs zou men een lijn willen zoeken in de arresten en vonnissen van de militaire rechtsmachten aangaande artikel 28 M.S.W.B. Twee voorbeelden kunnen volstaan om dit aan te tonen. Is het bevel terug te keren naar de kazerne een dienstbevel: dit is nog steeds een open vraag gebleven, vermits men een hele reeks beslissingen pro en contra heeft (21). Men vraagt zich tevergeefs af waarop die diametraal tegenover elkaar staande beslissingen gegrond zijn; waarom dit verschil van interpretatie en toepassing? Een antwoord daarop kan niet gegeven worden. Is het bevel om in houding te gaan staan een dienstbevel? Zelfde antwoord: voor en tegen (22).

Soms komt men beslissingen tegen die bijna grotesk aandoen en die, op zichzelf, reeds zouden moeten volstaan om dit artikel 28 M.S.W.B. vlug te wijzigen. Kan men zich inbeelden dat het Militair Gerechtshof een arrest gevelde waarbij verklaard wordt dat de weigering zijn haar te laten knippen voor de militair in kwestie een weigering van bevel inhoudt? (23). Het zelfde Hof qualificeerde ook als insubordinatie het feit dat een militair zich niet naar de eetzaal wou begeven om een eetmaal te verorberen, bewerende dat hij geen honger had; waaruit men dus hoeft te besluiten dat het eten ook een dienstaangelegenheid vormt (24).

Er zijn niettemin enkele lichtpunten aan te stippen in deze tegenstrijdige uitspraken. Zo heeft o.a. een Krijgsraad beslist dat het niet volstaat dat het bevel betrekking heeft op de militaire dienst: het bevel dient tot voorwerp te hebben een *bepaalde* plicht van de functie van militair, die als *dienst* kan bestempeld worden (25). Het Militair Gerechtshof heeft bepaald dat een bevel, dat niet uitgevoerd werd door een ondergeschikte militair, omdat deze laatste beweerde dit bevel niet te kunnen uitvoeren wegens zijn fysische toestand, geen insubordinatie uitmaakt, gezien de bevelgevende overste eerst had dienen na te gaan of die opwerping inderdaad met de werkelijkheid overeenstemde (26).

Een ander belangwekkend vonnis behandelt het geval van een militaire verdachte, die weigert zijn zakken te ledigen en om te keren, niettegenstaande hem hiertoe het bevel gegeven werd. De Krijgsraad drukte zich als volgt uit: « Un prévenu peut être fouillé mais n'a pas l'obligation d'agir contre lui-même » (27).

Zeer recent heeft het Militair Gerechtshof een arrest gevelde dat ons inziens een enorm belang vertoont (28). Mogelijk betekent dit arrest een keerpunt in de rechtspraak en gezien de motivering blijven wij er even langer bij stilstaan. Waarover ging het in feite? Een soldaat had de slechte gewoonte aangenomen na elke vergunning te laat binnen te komen in de kazerne; ten einde deze slechte gewoonte te bestrijden, had een adjudant aan deze soldaat het formele en zelfs geschreven bevel gegeven terug binnen te zijn op de dag en het uur aangeduid op de verlofbrief. De soldaat kwam nochtans 22 uren te laat en werd vervolgd wegens insubordinatie vóór de Krijgsraad te Luik, die de verdachte echter vrijspreekte. In beroep werd hij door

het Militair Gerechtshof veroordeeld; dit arrest werd op 25 maart 1957 verbroken door het Hof van Cassatie en verzonden naar het Militair Gerechtshof anders samengesteld. Bij een arrest dd. 25 september 1957 heeft het Militair Gerechtshof de verdachte militair vrijgesproken, arrest dat in de hiernavolgende bewoordingen werd opgesteld (wij geven de belangrijkste delen van het arrest weer, gezien het een goede samenvatting geeft van de verschillende stellingen verdedigd inzake artikel 28 M.S.W.B.):

« Gezien het beroep aangetekend door de heer Krijgsauditeur, de 29^e augustus 1956, gericht tegen het vonnis uitgesproken, op tegenspraak, de 20^e augustus 1956, door de Krijgsraad te Luik, hetwelk vonnis, onder aanhaling van artikelen...

betichte niet schuldig verklaart aan de feiten der betichting hem ten laste gelegd;

hem uit dien hoofde vrijspreekt en hem van de vervolgingen verwijst, zonder kosten;

Gezien het arrest, uitgesproken in afwezigheid van betichte, de 30^e oktober 1956, door dit Hof, bestendige Nederlandstalige kamer, hetwelk, gezien artikelen...

Na overwogen te hebben:

— dat uit het onderzoek en bij de behandeling der zaak vóór het Hof gebleken is dat aan beklaagde een vergunning toegestaan werd om van zijn korps afwezig te zijn van 9 juni 1956, 6 uur, tot 10 juni daaropvolgend, 24 uur;

— dat zijn meerdere, Adjudant S..., om te vermijden dat beklaagde, bij wie het een gewoonte was, opnieuw nalaten zou op gestelde dag en uur zich bij zijn eenheid te vervoegen, hem, op 8 juni 1956, het uitdrukkelijk bevel gaf, overeenkomstig de meldingen van gezegde vergunning, in het kwartier terug aanwezig te zijn ten laatste op 10 juni 1956;

— dat beklaagde, zonder reden, zich slechts op 11 juni 1956 om 21 uur 55 bij zijn eenheid vervoegde;

— dat de eerste rechter aangenomen heeft dat beklaagde niet schuldig is aan opzettelijke dienstonthouding, maar wel aan onwettige afwezigheid; dat hij preciseert dat deze tuchtfout niet onder de bevoegdheid valt van de Krijgsraad;

— dat luidens artikelen 8 en 10 van het Tuchtreglement zich schuldig maakt aan overtredingen tegen de krijgstucht, al wie, uit loosheid of onachtzaamheid verzuimt uit te voeren hetgeen waartoe hij gecommandeerd is, of te volbrengen de orders, welke hem door een meerdere gegeven zijn;

— dat uit wat voorafgaat blijkt dat beklaagde niet uit loosheid of onachtzaamheid gehandeld heeft maar wel wetens en met opzet zich onthouden heeft het hem uitdrukkelijk gegeven bevel uit te voeren, dat hem met een dienst belastte, zich op 10 juni 1956 om 24 uur bij zijn eenheid te vervoegen;

— dat de feiten te zijnen laste gelegd dus als beproven voorkomen,

het beroep ontvangt en, recht doende:

het bestreden vonnis teniet doet en, opnieuw wijzende,

betichte schuldig verklaart aan de hem ten laste gelegde betichting en hem uit dien hoofd veroordeelt tot drie maanden militaire gevangenisstraf;

.....

Gezien de voorziening in verbreking van betichte, gedagtekend 19 november 1956;

Gezien het arrest, op 25 maart 1957 uitgesproken door het Hof van Verbreking, zetelende te Brussel, hetwelk:

Het bestreden arrest verbreekt;

Zegt dat melding van onderhavig arrest zal gedaan worden op de kant van de vernietigde beslissing ;

De zaak verwijst naar het Militair Gerechtshof, samengesteld uit andere rechters ;

Gehoord de Heer Voorzitter in zijn verslag ;

Overwegende dat waar betichte een vergunning bekomen had om naar zijn haardstede te mogen terugkeren, het verstrekken van deze vergunning met zich meebracht dat betichte verplicht was zich bij zijn eenheid te vervoegen na het verstrijken van de vergunning ;

Dat zo betichte geen gevolg gaf aan deze verplichting, hij zich blootstelde, naar gelang het geval, aan de straffen voorzien door het Tuchtreglement of aan de straffen voorzien voor desertie ;

Overwegende dat toen Adjudant S... bevel gaf aan betichte om zich op een bepaalde datum bij zijn eenheid te vervoegen, hij niets anders deed dan herhalen de verplichting die op de betichte al door het verstrekken van de vergunning woog, zonder betichte met een bepaalde dienst te belasten buiten deze verplichting ;

Overwegende dat betichte mitsdien waar hij zich laattijdig bij zijn eenheid vervoegde, zich niet schuldig maakte aan dienstweigering. »

Dit arrest maakt een meer nauwkeurige omschrijving van het begrip « een bevel » mogelijk, gezien het expliciet vaststelt dat een bevel niet een herhaling zijn mag van een algemeen voorschrift, algemeen voorschrift dat er in casu in bestond na het einde van de vergunning de eenheid te vervoegen. Wij begrijpen dan ook niet goed waarom de commentator van dit arrest ⁽²⁹⁾ meent te mogen vooropstellen dat het Hof bedoeld heeft het dienstbevel in de volgende zin te omschrijven : het bevel zich op het einde van een vergunning bij zijn korps te vervoegen — *bevel gegeven vóór het verstrijken van deze vergunning* — is niets anders dan de herhaling van de verplichting die aan die vergunning verbonden is. Niets laat volgens ons toe de beslissing van het Militair Gerechtshof in die zin te beperken, hetgeen inderdaad zou gelijk staan met te beweren dat het Hof een vrijspraak verleend heeft omdat het bevel gegeven werd vooraleer de vergunning ten einde was ; wij menen dat niets zulke beperkende interpretatie rechtvaardigt, maar dat integendeel het Hof de Nederlandse rechtsleer en rechtspraak heeft willen volgen ⁽³⁰⁾. In het tegenovergestelde geval zou inderdaad een bevel, gegeven na het verstrijken van de vergunning, de eenheid te vervoegen wel een dienstbevel zijn en strafbaar als insubordinatie, hetgeen alle betekenis aan het in dit arrest vooropgestelde principe zou ontnemen : in het laatste geval is het gegeven bevel toch ook niets anders dan de herhaling van een verplichting, die verbonden is aan de vergunning ! Waarom zou in dat laatste geval het gegeven bevel wel een bevel uitmaken voor een *bepaalde* dienst ?

Gans de moeilijkheid om het begrip « dienstbevel » te omschrijven spruit voort uit het ontbreken van een nauwkeurige omschrijving van het begrip « dienst » (cfr : hierna). Heel wat beter zou de motivering geluid hebben dat het geen bevel was gegeven voor de dienst, gezien de militair in kwestie *niet in dienst* was : misschien heeft het Militair Gerechtshof deze verstrekkende stap nog niet willen zetten.

Indien men toch een evolutie zou willen onderkennen in de rechtspraak, dan is die er wellicht in de tijd. Drie perioden kunnen dan onderscheiden worden (elke indeling is willekeurig, zodat wij deze indeling niet als wetenschappelijk willen betitelen) : 1. vóór de eerste

wereldoorlog 1914-1918 : men zoekt om de interpretatie en toepassing in vaste banen te leiden ; resultaat : negatief ; tegenstrijdige rechtspraak ; 2. 1914-1918 : eigenaardig genoeg vindt men in deze periode de meeste vrijspraken ; cynici zullen beweren dat dit maar normaal is, vermits het een beloning ware geweest voor vele onwillige militairen tot enkele maanden gevangenisstraf veroordeeld te worden, daar zij zodoende een heel rustige, van gevaar ontholte, vacantiетijd konden doorbrengen vèr achter de linies. Wij kunnen deze vrijmoedige uitleg moeilijk aanvaardbaar verklaren ; volgens onze mening, dient de oorzaak gevonden te worden in de speciale oorlogsomstandigheden : de zenuwen van iedere militair werden dagelijks hard op de proef gesteld door de zware gevechten aan het front ; er heerste ongetwijfeld een betere verstandhouding tussen ondergeschikten en oversten, verstandhouding en wederzijds begrijpen die gestimuleerd werden door het gemeenschappelijk ondergaan leed en gevaar ; disciplinaire straffen konden derhalve volstaan om de weerspannige tot betere gevoelens te brengen ; 3. na 1914-1918 tot op heden : steeds meer extensieve toepassing van het begrip « dienstbevel ».

Een algemeen besluit van deze korte bespreking van de rechtspraak : alles is dienst ; geen enkel vroeger nog gemaakt onderscheid wordt erkend ⁽³¹⁾. De leuze « Befehl ist Befehl » heeft haar intrede gedaan in de rechtspraak van de militaire rechtsmachten.

III. Probleemstelling.

10. Beperking van het te behandelen vraagstuk.

Uiteraard dienen wij ons hier te beperken tot de ontleding en de studie van het begrip « dienstbevel », d.w.z. wij zullen trachten enige klaarheid te brengen in de bestaande chaos. Het onderwerp van deze kleine studie zou kunnen luiden : « het dienstbevel en zijn elementen ».

Worden hier niet behandeld, gezien ons dit veel te ver zou leiden, de volgende problemen : de insubordinatie van de dienstweigeraars wegens gewetensbezwaren ⁽³²⁾ ; het probleem van de verscheidene graden in het Leger ⁽³³⁾ ; het wettelijk bevel van de overheid ⁽³⁴⁾ ; het bevel van een overste in het Internationaal Strafrecht ⁽³⁵⁾ ; het probleem van de verhouding van het Militair Strafrecht tot het Militair Tuchtrecht, o.a. het principe « non bis in idem », het gezag van het gewijsde, het verband tussen de publieke vordering en de tuchtvordering ⁽³⁶⁾.

11. Begrip « dienstbevel » - « ordre de service ».

a. Voorbereidende werkzaamheden.

Alhoewel vaak beweerd wordt dat de wetgever de draagwijdte van het begrip « dienst » niet heeft willen beperken en dat het artikel 28 M.S.W.B. zonder één enkele opmerking goedgekeurd werd, is het toch niet vermetel te doen opmerken dat men in de Voorbereidende werkzaamheden een zekere steun kan vinden voor de beperkende uitleg van het begrip « dienst » in de woorden : « ... un ordre de service proprement dit » ⁽³⁷⁾.

b. Rechtspraak en rechtsleer.

Niemand zal het ons ten kwade willen duiden dat wij niet alle arresten en vonnissen in het bestek van dit artikel behandelen en aan een kritisch onderzoek onderwerpen, hetgeen bijna onbegonnen werk zou zijn. In alle objectiviteit hebben wij een « type-arrest » uitgekozen dat bijna volmaakt de huidige zienswijze van de militaire rechtbanken weergeeft ; dit arrest zal

dienst doen als schietschijf voor onze opmerkingen (38). Waarover ging het in feite? Een overste (sergeant) had aan een ondergeschikte (soldaat), die hij toevallig ontmoette op straat, het bevel gegeven naar het Kwartier terug te keren, bevel dat de soldaat in kwestie niet had opgevolgd. In eerste aanleg had de Krijgsraad betichte vrijgesproken en verklaard dat artikel 28 M.S.W.B. in casu niet van toepassing was; beroep: veroordeling, artikel 28 M.S.W.B. wel van toepassing. Hoe motiveerde het Militair Gerechtshof nu zijn arrest? — « Attendu que l'article 28 du Code pénal militaire, en édictant une peine contre le militaire qui refuse d'obéir aux ordres de son supérieur, ou qui s'abstient à dessein de les exécuter, lorsqu'il est commandé pour un service, n'a pas restreint le sens de ce dernier mot; que celui-ci comprend généralement les devoirs qu'impose le service militaire; que, dans chaque cas particulier, il appartient au juge du fait d'apprécier si l'ordre que le militaire a méconnu, constitue ou non un ordre de service. »

Uit de eerste overweging van dit arrest moet men noodzakelijkerwijze besluiten dat, vermits het begrip « dienst » onbepaald moet geïnterpreteerd worden, alle plichten daaronder begrepen worden die de militaire dienst omvat. Waarom dan, zoals het Hof het doet (merk op dat bijna alle arresten en vonnissen hetzelfde doen), in de tweede overweging verklaren dat men in *elk bepaald geval* hoeft na te gaan of het niet opgevolgde bevel al dan niet een dienstbevel is, vermits elke strafbare ongehoorzaamheid toch onder toepassing valt van artikel 28 M.S.W.B.? Onlogischer kan men zeker niet zijn (39).

Waar ligt dan de moeilijkheid? Trachten wij een aanvaardbare omschrijving te geven van het « eigenlijke » dienstbevel, « l'ordre de service proprement dit ». Wat omvat nu de eigenlijke militaire dienst? De eigenlijke militaire dienst zou omvatten, volgens sommigen, de materiële plichten die een militair groeppen is uit te voeren volgens de reglementen, rekening houdend met de graad of de functie die hij bekleedt in een bepaalde eenheid; zouden daarom echter niet begrepen zijn de morele verplichtingen, zoals bv. de gehoorzaamheid en de eerbied voor de overste, die verplichtende militaire deugden uitmaken volgens het Tuchtreglement. De hoedanigheden en de deugden zouden toch nooit een dienst kunnen constitueren, daar het woord « dienst » noodzakelijkerwijze de vervulling inhoudt van een materiële daad. Door het feit zelf dat de eigenlijke dienst de materiële plichten van de functie of de graad van de militair inhoudt, zouden dan alléén als eigenlijke dienstbevelen dienen beschouwd te worden diegene die gegeven worden tot de uitvoering of de goede uitvoering van deze materiële verplichtingen. Het spreekt van zelf dat het niet volstaat dat een militair zijn dienst zou vervullen; ook *buiten de diensturen* dient de militair zijn uniform te eerbiedigen; ook dan dient er orde en tucht te heersen in de kazerne. Daaruit volgt dat de oversten ook buiten de dienst het recht hebben, in toepassing van het Tuchtreglement, alle bevelen te geven die zij nuttig achten voor de handhaving van de tucht en de goede orde door de militairen. Wanneer deze bevelen gegeven worden aan een ondergeschikte, uit hoofde van zijn hoedanigheid van militair, dan heeft deze laatste ze onmiddellijk en zonder opwerping uit te voeren om reden van de passieve gehoorzaamheid die hij verschuldigd is aan de oversten (40). De gehoorzaamheid t.o.v. deze bevelen zou echter uitsluitend aanleiding dienen te geven tot *tuchtstraffen*, gezien het Militair Strafwetboek slechts de insubordinatie aan eigenlijke dienstbevelen straft en het strafrecht steeds van stricte interpretatie is.

Men zou dus een onderscheid moeten maken, t.o.v. de bestraffing, tussen de ongehoorzaamheid aan eigenlijke dienstbevelen (« ordres de service proprement dits ») en de ongehoorzaamheid aan de eenvoudige bevelen (« ordres simples »).

Wij stellen echter de vraag: is het wel mogelijk een juist onderscheid te maken tussen deze twee categorieën? De auteur van deze theorie schenkt ons geen voldoening, wanneer hij poogt enkele criteria tot onderscheiding naar voren te brengen. Men dient na te gaan, voor ieder geval, of het gegeven bevel al of niet slaat op een materiële daad die de militair gehouden is uit te voeren in toepassing van de reglementen, en dit door het feit zelf van zijn aanwezigheid in het leger. Hier valt men terug in de willekeur; daarenboven zien wij niet goed in hoe men deze vage bepaling in de praktijk bruikbaar kan maken.

Zekere rechtspraak stelt als criterium voorop de wijze van niet-uitvoering van het gegeven bevel: de niet-uitvoering van bevelen uit lichtzinnigheid of onachtzaamheid zou enkel strafbaar gesteld zijn bij het Tuchtreglement en niet het misdrijf van insubordinatie uitmaken, waarbij het vast voornemen om niet te gehoorzamen vereist wordt (41). Gevaarlijk criterium, dat alleszins geen zekerheid kan schenken aan de rechtsonderhorige.

Een ander onderscheidingscriterium schijnt ons echter richtinggevend te kunnen worden. Inderdaad kan men beweren dat een militair slechts onder de bedreiging van artikel 28 M.S.W.B. kan vallen, voor zover het gaat over een bevel voor de dienst, dus een bevel dat gegeven wordt wanneer de militair *in dienst* is; *buiten de dienst*, zou hij niet meer kunnen gevat worden in de sfeer van artikel 28 M.S.W.B. Natuurlijk zal men van verschillende zijden onmiddellijk de opwerping maken: de militair is altijd in dienst; de soldaat is in dienst vanaf het ogenblik van zijn inlijving tot op de dag van zijn demobilisatie. Deze theorie behoort tot de categorie theorieën, die een hardnekkig bestaan genieten en niet zo vlug uit de geest van de militairen zal kunnen weggepraat worden.

Nochtans is deze laatste theorie volkomen verkeerd en in tegenstrijd met formele wetteksten. Hier vinden wij een zuiver juridisch argument dat sterk pleit tegen de huidige rechtspraak inzake artikel 28 M.S.W.B. Men hoeft enkel en alleen even de artikelen 34, 36, 38, 40 en 42 M.S.W.B. door te lezen, om onmiddellijk te bemerken dat een militair *niet altijd* in dienst is; men onderscheidt daarin de inbreuken gedurende en naar aanleiding van de dienst en buiten de dienst; daarenboven kent het Tuchtreglement (= wet) ook de indeling in overtredingen begaan gedurende de dienst en buiten de dienst, o.a. in de artikelen 2, 3, 13, 14 en 44 (42). Zou men nog durven beweren, tegenover deze duidelijke teksten, dat een militair altijd in dienst is? De waarheid is dat de soldaat, zolang hij ingelijfd is, altijd als onder de wapens zijnde kan beschouwd worden, maar dat hij op zekere tijdstippen in dienst is en op andere buiten dienst, d.w.z. vrij van dienst. De grote moeilijkheid bestaat er echter in een goed kenteken te verschaffen dat ons kan aanduiden wanneer een militair in dienst of buiten dienst is; wij menen dat dit, tot op heden, nog niet helemaal mogelijk is. Anderzijds is het reeds mogelijk enkele voorbeelden te geven van een militair, die buiten dienst is: 1. gedurende de uren van reglementaire rust; 2. wanneer hij in verlof of met vergunning is; 3. wanneer hij de toelating heeft de kazerne te verlaten (43).

Eén auteur maakt het onderscheid tussen in dienst en buiten dienst, en roept, ter staving van zijn mening, een arrest in van het Militair Gerechtshof; zie hier wat deze auteur vooropstelt: « Si l'ordre avait eu lieu

en dehors du service, c'est l'article 11 du Règlement de discipline qui serait applicable » (C. mil., 23 mars 1880, nr 5077, affaire Pelgrims ; waarschijnlijk is er een drukfout gebeurd : het dient artikel 10 van het Tuchtreglement te zijn) — (44). Ongelukkig genoeg vindt men geen spoor meer van deze interessante theorie in de latere rechtspraak en rechtsleer. Meteen hebben wij een antwoord trachten te geven op de vragen a) en b), gesteld onder nr 8 van deze studie.

Of men een bevel mag toetsen aan de wettelijkheid ervan, dient streng positief beantwoord te worden. Het is zelfs een plicht voor elke militair na te gaan of een bevel niet klaarblijkelijk strijdig is met de wet ; daaruit volgt dat een militair, die een klaarblijkelijk onwettig bevel tocht uitvoert, moeilijk een grond van rechtvaardiging te zijnen voordele zal kunnen inroepen. Men bemerke hoe gevaarlijk het is, zoals onze rechtspraak het doet veronderstellen, de theorie van « Befehl ist Befehl » aan te kleven (45).

Het dienstbevel is een bevel dat betrekking heeft op een dienstaangelegenheid, d.w.z. dit bevel moet een zeker nut hebben voor de dienst. Is de militaire ondergeshikte, aan wie een bevel gegeven wordt, nu gerechtigd dit bevel te toetsen aan het nut voor de dienst ? Met de Nederlandse rechtspraak en rechtsleer kunnen wij negatief deze vraag beantwoorden ; de rechter evenwel mag dit wel doen (46). Dit laatste vraagt wel enige toelichting. Waarom zou de rechter wel mogen nagaan of het bevel nuttig was voor de dienst ? Wij veronderstellen dat de militaire rechtbanken hier over een geducht en doeltreffend wapen zouden kunnen beschikken tegenover oversten, die tergende bevelen zouden willen geven, bevelen die geen enkel dienstbelang vertonen. Inderdaad menen wij dat zelfs een militair van goeden wille (en dat zijn zij bijna allemaal !) toch een gevoel van wrevel en opwinding moeilijk zal kunnen onderdrukken, wanneer een overste — dikwijls in burger — hem een fantasie-bevel geeft in het publiek, bevel dat deze overste uitsluitend geeft onder de invloed van minder interessante gevoelens, zoals hoogmoed, parade-geest, misplaatst meerderwaardigheidscomplex, of eenvoudig slecht karakter. Hier de blinde gehoorzaamheid eisen, zou werkelijk een premie zijn voor een slechte overste, en het gevoel van afhankelijk te zijn van totale willekeur bij de ondergeshikte militair doen ontstaan, hetgeen ten allen prijze dient vermeden te worden.

Een heel delikate kwestie is de vraag te weten of een onbevoegd gegeven bevel, d.w.z. een bevel gegeven in strijd met enig voorschrift of reglement, een dienstbevel uitmaakt. De Hollandse rechtspraak beantwoordt deze vraag als volgt : elk bevel, in strijd met enig voorschrift, en op welke gronden ook gegeven, is een onbevoegd gegeven bevel, dus geen dienstbevel (47). Uit deze rechtspraak kan men afleiden dat de bevoegdheid ook een element van het dienstbevel is ; daaruit is men wel verplicht het besluit te trekken dat een voorschrift, een reglement dus steeds boven een bevel gaat. Heeft de Belgische rechtspraak de bevoegdheidskwestie ooit aangeraakt ? Ons is één vonnis bekend, waarin gezegd wordt dat een gezondheidsofficier niet bevoegd is een bevel te geven aan een ondergeshikte om deel te nemen aan een marsch ; volledigheidshalve dient er echter dadelijk aan toegevoegd dat te dien tijde de gezondheidsofficieren niet het statuut van de officieren genoten (48). Wat er ook van zij, heeft de Krijgsraad de beklagde vrijgesproken op grond van de overweging dat het hier een onbevoegd gegeven bevel betrof, dus geen dienstbevel. Wij sluiten ons echter niet aan bij deze rechtspraak, niet omdat die overwegingen « in se » niet gerechtvaardigd zouden lijken,

maar wel omdat dit procédé de poort wagenwijd zou open zetten voor allerlei misbruiken en kunstgrepen. Inderdaad zou daardoor de « sluwe » militair — die goed op de hoogte is van de vigerende reglementen en derhalve bijna nooit een dienstplichtige zal zijn — ontsnappen aan een verdiende bestraffing, terwijl de sukkelaar — de « minus habens » — in de val zou lopen, bv. door het feit dat hij het reglement verkeerd begrepen had, of nog door het feit dat hij niet op de hoogte was van een recente wijziging van het door hem ter rechtvaardiging ingeroepen voorschrift. Willekeur en anarchie zijn juist de twee toestanden die wij willen vermijden ; de aanvaarding van het hiervoren vermelde element als element van het dienstbevel, zou juist het tegenovergestelde gevolg verwekken.

Uit hetgeen voorafgaat blijkt overduidelijk hoe ingewikkeld het probleem « dienstbevel » is en hoe het bijna een onmogelijke taak is al de elementen van dit « dienstbevel » op te zoeken en nauwkeurig te omschrijven. Eén doel hopen wij hiermede bereikt te hebben : het is het preludium om onze besluiten tot een drastische hervorming aanvaardbaar te maken.

12. Voorgestelde omschrijving van het dienstbevel.

Indien men er absoluut aan houdt, en voor zover men wenst daarvan gebruik te maken in de rechtspraak om tot een juistere, terzelfdertijd mildere, toepassing te geraken van het artikel 28 M.S.W.B., geven wij hierna een, volgens onze mening, bruikbare bepaling van het begrip dienstbevel, definitie die wij samengesteld hebben uit verscheidene gegevens van Nederlandse auteurs : « Een dienstbevel is een wettig bevel van een bevoegde meerdere gericht tot een mindere, betrekking hebbend op een dienstaangelegenheid en waarvan het dienstbelang door de rechter mag nagegaan worden ».

IV. Besluiten.

13. De lege lata.

Voor het ogenblik staan wij tegenover een vaste rechtspraak, die een extensieve toepassing maakt van het artikel 28 M.S.W.B. Alle bevelen zijn dienstbevelen ; een dienstbevel is een bevel van een meerdere ; « Befehl ist Befehl » : tot deze draconische oplossing heeft men zich ogenschijnlijk laten verleiden.

Kan men daarvoor plausibele redenen aanduiden ? De oorzaak van deze toestand kan, volgens ons, gevonden worden in de structuurwijzigingen, die ons leger in de loop der laatste vijftig jaren ondergaan heeft. In den beginnen bestond ons Belgisch leger uit enerzijds officieren van een hoge standing en anderzijds uit soldaten van een zeer lage sociale rangorde. Deze toestand was te wijten aan het recruteringsysteem. Gezien men toen als « mensenmateriaal » alleenlijk beschikte over, op intellectueel en sociaal gebied, minderwaardige soldaten — « minus habentes » in de werkelijke zin van het woord — lag het voor de hand dat men de tucht hoefde te handhaven met alle middelen (men denke slechts aan de toenmalige — voor onze tijd onmenselijke — voorziene lijfstraffen !), zodat men geen enkel onderscheid of interpretatiemogelijkheid wenste over te laten. Men denke ook aan het verouderde Tuchtreglement, dat zijn oorsprong vindt in het Napoleontische leger. Nadien, toen de algemene dienstplichtwet werd ingevoerd, werd daarmede ook de structuur van het leger grondig gewijzigd, zonder dat de militaire wetten en reglementen enige meldenswaardige wijziging ondergingen : de « democratisering » van het leger gebeurde uitsluitend op het vlak

«recruterings», niet op het vlak «wetgeving en tucht-reglementen». Wanneer men dat éénmaal zal ingezien en aanvaard hebben, zal er een grote stap vooruit gezet zijn naar een gezonde en democratische oplossing.

Intussentijd kon de rechtspraak echter, zonder te moeten wachten op wetgevende hervormingen, reeds heel nuttig werk leveren, en dit door de extensieve, onwettelijke, uitbreiding van het artikel 28 M.S.W.B. te verlaten. Misschien kunnen de militaire rechtbanken zich laten inspireren door de volgende passus van een auteur: «Nous pensons ne pas être loin de la vérité en disant que sept dixièmes de l'ensemble des condamnations prononcées par les six conseils de guerre du pays du chef de désobéissance se rapportent à des faits qui ne tombent pas sous l'application du Code pénal militaire et qui ne devraient être punis par des peines disciplinaires» (49).

14. De lege ferenda.

Verschillende mogelijkheden werden naar voren gebracht; oplossingen liggen voor het grijpen: het komt er nu op aan de beste, d.i. de meest efficiënte en eenvoudigste oplossing te kiezen.

De auteur de Négri stelde de volgende aanvullende tekst voor van artikel 28 M.S.W.B.: «Par ordre de service, il ne faut entendre que les ordres donnés pour l'exécution ou la bonne exécution des devoirs matériels prescrits par les règlements, selon la fonction ou le grade du militaire commandé. Les autres commandements, et notamment ceux qui ont pour but d'assurer en dehors du service le maintien du bon ordre et de la discipline ou le respect de l'uniforme, ne sont que des ordres simples et les infractions à ces ordres se répriment disciplinairement» (50). Wij betwijfelen of dit een goede oplossing uitmaakt, gezien het nog veel te veel ruimte open laat voor appreciatie.

Een ander auteur meent de oplossing te vinden in het opsommen door de wetgever van de «gewapende diensten» - «services armés», alléén dan zou men kunnen spreken van «dienstbevel». De aanvullings-tekst luidt: «Les parades de garde. Les services «de garde» (police, garnison, cantonnement, camp, bivouac, d'honneur). Exercices d'école, de tactique, du service de campagne, des cadres, des marches d'entraînement. Prises d'armes pour les inspections et les revues. Exercices de tir (réduit, à balle, au pistolet). Appels pour les prises d'armes. Embarquement et débarquement des troupes en chemin de fer. Répression des désordres (troubles, grèves). Service de piquet, des rondes, des patrouilles en service de garnison, police, cantonnement, camp, bivouac» (51). Deze opsomming heeft als enig voordeel limitatief te zijn; nochtans zal men tot «haarklieverij» zijn toevlucht kunnen nemen.

Om een oplossing, zo durven wij althans beweren, zal het voordeel hebben duidelijk en efficiënt te zijn, en daarenboven de tucht — zonder dewelke een leger niet denkbaar is — te versterken. Dienstbevelen zijn bevelen gegeven voor de dienst, dus *gedurende* de dienst. Het enige wat dus nader — zeer nauwkeurig — dient omschreven te worden is het antwoord op de vraag: wanneer is een militair in dienst? Éénmaal de periode vastgesteld, gedurende dewelke de militair zich in dienst bevindt, is de oplossing eenvoudig: *alle* bevelen, zonder één enkele uitzondering, gegeven gedurende die wel bepaalde periode, zijn dienstbevelen, en vallen onder toepassing van artikel 28 M.S.W.B. De andere bevelen, d.i. de bevelen gegeven *buiten* de dienst, worden gesanctionneerd door het Tuchtreglement, en maken dus geen dienstbevelen uit. Dat men nu niet kome aandragen met de opwerping dat het

niet gemakkelijk — of zelfs onmogelijk — zou zijn te bepalen wanneer een militair al dan niet in dienst is: volgens ons is dit heel gemakkelijk; het volstaat in een reglement voor inwendige dienst nauwkeurig de diensturen te bepalen, met de uitzonderingen voor bepaalde categorieën en voor speciale gevallen (Merk op dat zulk reglement — dat echter niet al te duidelijk is en zeker niet volledig — nu reeds in voege is) (52).

Zoals wij hierboven beweerd hebben, zal deze hervorming er ook toe bijdragen de tucht in het leger te versterken. Wij hebben een sprekend voorbeeld tot staving van onze ideeën gevonden in de organisatie van het Amerikaans leger; daar immers wordt een strenge scheiding gemaakt tussen «in de dienst» en «buiten de dienst». Buiten de dienst is elke militair vrij te doen wat hij wil; er ontstaat dan een kameraadschappelijke verhouding tussen de oversten en de ondergeschikten, kameraadschappelijke verhouding die er slechts kan toe bijdragen de banden tussen oversten en ondergeschikten te versterken en nader toe te halen, dit in het voordeel van het leger. Gedurende de dienst echter heerst er een «ijzeren» tucht, hetgeen normaal en wenselijk is; het voordeel van dit systeem schuilt in het feit dat de ondergeschikte heel goed weet wanneer hij in dienst is en wanneer hij onmiddellijk en zonder enige aarzeling de bevelen dient uit te voeren; nochtans weet hij ook heel goed wanneer de «ontspanning» volgt. Het Belgisch systeem, waarin men steeds vooropstelt en herhaalt, dat een militair vier en twintig uur op vier en twintig uur in dienst is, heeft als onvermijdelijk gevolg dat de tucht verslapt. Één enkele uitzondering dient nog gemaakt te worden: in oorlogstijd is elke militair altijd in dienst. Hier kan men dat volkomen gerechtvaardigd noemen, gezien de omstandigheden die geen enkele uitzondering dulden (dit zal trouwens door iedereen aanvaard worden).

Ten slotte vertoont de door ons voorgestelde oplossing een derde — en zeker niet het minst belangrijke — voordeel van *rechtszekerheid* te scheppen, hoofddoel van alle recht.

Als eindbesluit van dit alles stellen wij voor de tekst van het huidige artikel 28 M.S.W.B. in de volgende mate te wijzigen: de zinsnede «wanneer hij met een dienst belast is» zou dienen vervangen te worden door de woorden «wanneer hij *in dienst* is».

Wij kunnen enkel de hoop uitdrukken dat de Regering of een lid van de Wetgevende Kamers zich met het gestelde probleem zullen bezighouden, indachtig dat een groot deel van onze bevolking, en inzonderheid de arbeidende klasse, daarbij alle belang heeft: «C'est la classe ouvrière qui fournit à l'armée son plus grand contingent, c'est donc elle surtout qui souffre de cette situation; empêcher qu'elle perdure serait faire œuvre de vraie et de bonne démocratie» (53).

Antoon VAN DE VELDEN,

Advokaat bij het Hof van Beroep te Brussel.

Bibliographie.

— Pandectes Belges, T. LIV, V° Insubordination, col. 74 tot 86.

— R.P.D.B., T. VII, V° Justice Militaire, blz. 365 à 482.

— A. Moreau et C. Dejongh, Commentaire du Code Pénal Militaire, Bruxelles, 1880, blz. 173-187.

— Legavre J., Commentaire du Code pénal militaire, Bruxelles, 1891, blz. 68 à 72.

Nederlandse auteurs: artikelen in het Militair-Rechtelijk Tijdschrift.

— W. H. Vermeer, Elementen van het «dienstbevel» in verband met de ten lastelegging, 1950, blz. 569-579.

— A. D. Van Leeuwen, Het (enige) element van het dienstbevel, t. XLVIII, 1955, blz. 145-149.

— H. J. F. Bijvoet, Dienstbevel, t. XLVIII, blz. 529-537.

— X, Dienstbevel of dienstvoorschrift, t. XLIX, 1956, blz. 1-7.

— H. H. A. de Graaff, Enkele opmerkingen over de verhouding van bevel en voorschrift, t. XLIX, blz. 225-230.

(1) Cfr.: «La Flandre Judiciaire», 16 octobre 1907, n° 34, col. 540, par. 5.

(2) M.S.W.B.: in dit artikel gebruikte afkorting voor het Militair Strafwetboek.

(3) Cfr.: Voorbereidende Werkzaamheden, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Zitting van 8 maart 1870, Ann. parl., blz. 545: verklaring van Kamerlid M. Le Hardy de Beaulieu; NYPELS, J.S.G., Code Pénal Militaire du 27 mai 1870, blz. 41, n° 6, in: «Commentaire et Complément du Code Pénal Belge», T. IV, «Complément du Code Pénal», Brussel, 1870.

(4) Cfr.: Militair-Rechtelijk Tijdschrift, Deel XLIX, 1956, Aflevering 4, blz. 225, bijdrage: «Enkele opmerkingen over de verhouding van bevel en voorschrift», door Mr. H.H.A. de GRAAFF, Privaat-docent in het Militair Straf- en Tucht-recht aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

(5) Artikel 28, M.S.W.B., wet van 27 mei 1870.

(6) Cfr.: M.P.A.F. GERARD, Corps de Droit Pénal Militaire, Bruxelles, 1847, blz. 606 à 611.

(7) Art. 205, Code français de Justice militaire, Armée de Terre, in «Code de Justice Militaire pour l'Armée de Terre», Paris, Imprimerie Nationale, 1948.

(8) Wetboek van Militair Strafrecht, Besluit van 12 december 1921, arts 114, 115, 118 tot 123 — Staatsblad 1921, nr 1352.

(9) Cfr.: J.S.G. NYPELS, op. cit., Chambre des Représentants, Session de 1868-1869, Exposé des motifs du projet présenté, dans la séance du 19 janvier 1869, par MM. J. BARA, ministre de la justice, et le général RENARD, ministre de la guerre, blz. 12, nr 17.

(10) Cfr.: J.S.G. NYPELS, op. cit., blz. 53, nr 25.

(11) Cfr.: J.S.G. NYPELS, op. cit., blz. 91, nr 6; P.B., T. LIV, V° Insubordination, col. 74 tot 86.

(12) Cfr.: R.P.D.B., Tome VII, V° Justice Militaire, blz. 365 à 482, nos 117 tot 124 (ANSPACH); MOREAU en DEJONGH, Commentaire du Code Pénal Militaire, Bruxelles, 1880, blz. 173 tot 187, nrs 190 tot 212; LEGAVRE J., Commentaire du code pénal militaire, Bruxelles, 1891, blz. 68 tot 72.

(13) Cfr.: Militair-Rechtelijk Tijdschrift, Deel XLIX, 1956, Afl. 1, «Dienstbevel of dienstvoorschrift», blz. 1; Mil. Ger., 25 september 1957, R.D.P. Crim., 1957, «Chronique annuelle de Jurisprudence militaire, 1957», blz. 218.

(14) Cfr.: R.D.P. Crim., 1954-1955, «Chronique annuelle de Jurisprudence militaire, 1955», blz. 920.

(15) Cfr. o.a.: voor nadere bijzonderheden: Moreau en Dejongh, Commentaire du Code Pénal Militaire, 1880, nrs 249 en vlg.; R.P.D.B., T. VII, V° Justice militaire, nr 122.

(16) Cfr.: arts 34, 36, 38, 40 en 42 M.S.W.B.; R.P.D.B., loc. cit., n° 123; MOREAU en DEJONGH, op. cit., nrs 202 en vlg.

(17) Cfr.: R.P.D.B., loc. cit., n° 123.

(18) Cfr.: MOREAU en DEJONGH, op. cit., n° 202 en 203.

(19) Algemeen chronologisch overzicht.

Pro :

- 1) Cass., 24 sep. 1870, Pas., 1871-1-38: bijwonen van Te Deum = dienstbevel.
- 2) Cass., 6 sep. 1878, Pas., 1878-1-384: exercices ou gardes de punition = dienstbevel.
- 3) Cass., 23 déc. 1878, Pas., 1878-1-33, in P.B., V° Insubordination: niet deelneming aan een straf-oefening = dienstbevel.
- 4) C. de G. de la Flandre Orientale, 14 avril 1900, P.P., 1900, n° 520: patrouille volgen naar kazerne = dienstbevel.
- 5) C.G. Brabant, 20 nov. 1906, PP, 1907, n° 166: begrip in dienst zijn.
- 6) C. Mil., 23 août 1907, R.D.P. Crim., 1908, blz. 133: terugkeren naar kazerne = dienstbevel.
- 7) C. Mil., 23 août 1907, La Flandre Judiciaire, 19e année, n° 34, col. 529, plus nota de Négri: idem als onder 6.
- 8) C. Mil., 8 mai 1908, en c. Forry J., niet gepubliceerd: zijn haar laten knippen = dienstbevel.
- 9) Cass., 9 juin 1908, Pas., 1908-1-242: naar kazerne terugkeren = dienstbevel.
- 10) C.G. Hainaut, 6 août 1909, R.D.P. Crim., blz.: 1050: officier puni d'arrêts sans accès, weigert zich bij overste te begeven, bevel per brief = dienstbevel.
- 11) Cass., 13 juin 1910, Pas., 1910-1-341: Rijks-wachter bevel ontvangen gevangenen naar Paleis van Justitie te brengen, keerde terug naar kazerne = dienstbevel.
- 12) C. Mil., 8 août 1911, R.D.P. Crim., 1912, blz. 161: terugkeer naar kazerne (deserteur) = dienstbevel.

13) C.G. Brabant, 27 janv. 1913, R.D.P. Crim., 1913, blz. 404; J.T., 1913, blz. 656; P.P., 1913, n° 809, blz. 578: algemene omschrijving van het dienstbevel.

14) C. Mil., 14 fév. 1913, en c. Vincent J., niet gepubliceerd: terugkeer naar kazerne = dienstbevel.

15) C.G. du Havre, 26 sep. 1916, Droit et Guerre, Tome I, blz. 232, 233, 234 en 235, aangehaald door R.P.D.B., V° Justice militaire, blz. 393, n° 123: bevel naar cachot te gaan = dienstbevel.

16) C.G. du Havre, 15 déc. 1916, Droit et Guerre, Tome I, blz. 196, 197, 198, 199 en 200, aangehaald door R.P.D.B., V° Justice militaire, blz. 393, n° 123, laatste alinea: bevel te zwijgen = dienstbevel

(voorbeelden: a) Lignes: art. 28 M.S.W.B.; b) Kamer: tuchtreglement; c) gedurende de oefeningen: tuchtreglement).

17) C.G. de l'armée d'occupation, 17 nov. 1925, Pas., 1926-III-113: turnoefeningen = dienstbevel.

18) C. Mil., 24 avril 1928, en c. de Ruysen en cons., niet gepubliceerd: zich naar de eetzaal begeven om te eten = dienstbevel.

19) C.G. du Brabant et du Hainaut, 5 juin 1931, en c. Beirens, Pas., 1932-III-14: Zaterdag, Jood, moet bevelen uitvoeren = dienstbevel.

20) C. Mil.; ch. fr., 10 oct. 1952, R.D.P. Crim., 1954-1955, «Chronique annuelle de Jurisprudence militaire, 1955», blz. 919: verzameling blazen = dienstbevel.

21) Mil. Ger., Ned. Kam., 29 april 1953, inz. Camus, R.D.P. Crim., 1954-1955, «Chronique annuelle de Jurisprudence militaire, 1955», blz. 924: bevel militaire kledij aan te trekken = dienstbevel.

22) Mil. Ger., Ned. Kam., 11 mei 1953, R.D.P. Crim., 1955, loc. cit., blz. 918: naar cachot begeven, zijn eenheid vervoegen, naar Militair Hospitaal gaan = dienstbevelen.

23) C. Mil., ch. fr., 30 janv. 1953, R.D.P. Crim., 1955, loc. cit., blz. 919: eenheid vervoegen = dienstbevel.

24) C. Mil., ch. fr., 23 oct. 1953, R.D.P. Crim., 1955, loc. cit., blz. 919: eenheid vervoegen = dienstbevel.

25) Mil. Ger., Ned. Kam., 14 dec. 1954, R.D.P. Crim., 1955, loc. cit., blz. 919: bevel bij officier te komen (cachot) = dienstbevel.

26) Mil. Ger., Ned. Kam., 18 oct. 1955, R.D.P. Crim., juillet 1956, blz. 1068, nr 8: militaire identiteitskaart laten zien = dienstbevel; zie ook: Krijgsraad Brussel, 14 sept. 1955.

27) C. Mil., ch. fr., 7 nov. 1955, R.D.P. Crim., juillet 1956, blz. 1069, nr 11: in houding gaan staan = dienstbevel; cfr ook: Mil. Ger., 30 nov. 1917, Le Droit et la Guerre, 1918, blz. 482.

28) Krijgsraad van B.M.A., 19 maart 1956, R.D.P. Crim., juillet 1956, blz. 1068, nr 9: bevel te springen met een valscherp = dienstbevel.

29) C. Mil., ch. fr., 30 juillet 1956, en c. le Jeune d'Allegeersheque, R.D.P. Crim., 1957, blz. 220, nr 14: bevel gegeven ter uitvoering van een marschbevel = dienstbevel.

30) C. Mil., ch. fr., 25 jan. 1957, en c. Delvigne, R.D.P. Crim., 1957, blz. 220, nr 13: bevel gegeven aan een militair in verlof of met vergunning zijn eenheid onmiddellijk te vervoegen = dienstbevel.

31) C. Mil., ch. fr., 11 oct. 1957, en c. Rauw J., niet gepubliceerd: bevel zich in detentienue te zetten = dienstbevel.

32) C. Mil., ch. fr., 21 nov. 1957, en c. Geets V., niet gepubliceerd: bevel op te houden met vechten op het dek van een schip = dienstbevel.

Contra :

1) C.G. des provinces d'Anvers-Limbourg, 14 déc. 1900, Pas., 1901-III, 35: in houding gaan staan = dienstbevel.

2) C.G. des provinces d'Anvers-Limbourg, 10 jan. 1901, Pas., 1901-III-36: een bevel «ab irato» = dienstbevel.

3) C.G. des provinces d'Anvers-Limbourg, 10 août 1901, Pas., 1902-III-94: weigering verslag van gerechtelijk onderzoek te ondertekenen = dienstbevel.

4) C.G. Brabant, 6 mars 1906, B.J., 1906, col. 352: van picket-kazerne verlaten = dienstbevel (= art. 10, tuchtreglement).

5) Vonnis Krijgsraad van West-Vlaanderen, cfr onder nr 7-PRO: terugkeren naar kazerne = dienstbevel.

6) C.G. Brabant, 27 jan. 1913, R.D.P. Crim., 1913, blz. 404; J.T., 1913, blz. 656; P.P., n° 809, blz. 578: terugkeren naar kazerne - knopen dicht doen = dienstbevelen.

7) C. Mil., 22 mars 1913, J.T., 1913, 654: terugkeren naar kazerne = dienstbevel.

8) C. Mil., 6 mars 1916, Droit et Guerre, 1918, blz. 174: proces-verbaal van gerechtelijk onderzoek ondertekenen = dienstbevel.

9) C. Mil., 18 oct. 1916, Droit et Guerre, T. I, blz. 152, aangehaald door R.P.D.B., V° Justice militaire, blz. 393, n° 123: weigering P.V. te tekenen van voorlezing der militaire wetten = dienstbevel.

10) C. Mil., 6 mars 1917, Droit et Guerre, 1918, blz. 98: bevel P.V. van gerechtelijk onderzoek te ondertekenen = dienstbevel.

11) C. Mil., 12 mai 1917, Droit et Guerre, T. II, blz. 73, aangehaald door R.P.D.B., V° Justice militaire,

- blz. 391, n° 120: bevel onmogelijk uit te voeren gezien fysische toestand = dienstbevel.
- (12) C.G. de la 5e D.A., 28 juillet 1917, Droit et Guerre, T. I., blz. 499, aangehaald door R.P.D.B., V° Justice militaire, blz. 393, n° 123: gezondheids-officier niet bevoegd bevel te geven tot marsch = dienstbevel.
- (13) C. Mil., 25 août 1917, Droit et Guerre, T. I., blz. 577 en 578, aangehaald door R.P.D.B., V° Justice militaire, blz. 393, n° 123: aardappelen schillen = dienstbevel.
- (14) C.G. près les armées britanniques et françaises 31 août 1917, Droit et Guerre, T. II., blz. 616-617: zakken ledigen en omkeren = dienstbevel.
- (15) C.G. Dieppe, 31 oct. 1917, Droit et Guerre, T. II., blz. 894: verslag ondertekenen na het avondappel = dienstbevel.
- (16) C. Mil., 30 nov. 1917, Droit et Guerre, T. II., 1918, blz. 482, aangehaald door R.P.D.B., V° Justice militaire, blz. 393, n° 123: bevel gerechtelijk onderzoek = dienstbevel.
- (17) C.G. Dieppe, 24 déc. 1917, Droit et Guerre, T. II., blz. 893, aangehaald door R.P.D.B., V° Justice militaire, blz. 393, n° 123: voorwaardelijk bevel = dienstbevel.
- (18) C. Mil., 26 juin 1918, Droit et Guerre, T. II., blz. 839-840: aandacht getrokken op lichamelijke onbekwaamheid voor infanterie = dienstbevel.
- (19) Cass., 28 jan. 1924, Pas., 1924-I-173: dienst = essentieel bestanddeel.
- (20) C. Mil., ch. fr., 18 déc. 1953, R.D.P. Crim., 1953-1954, blz. 839: bevel zich naar de gevangenis te begeven = dienstbevel.
- (21) Mil. Ger., Ned. Kam., 25 september 1957, R.D.P. Crim., 1957, «Chronique annuelle de Jurisprudence militaire, 1957», blz. 218, nr 12: bevel gegeven zich op het einde van de vergunning bij zijn korps te vervoegeen = dienstbevel.
- (20) Cass., 9 juin 1908, Pas., 1908-I-242.
- (21) PRO: cfr onder nr (19), nummers 4, 5, 6, 7, 9, 12. CONTRA: cfr onder nr (19), nummers 4, 5, 6, 7.
- (22) PRO: cfr onder nr (19), nummers 28. CONTRA: cfr onder nr (19), nummer 1.
- (23) Cfr.: C. Mil., 8 mai 1908, inzake Forry J., niet gepubliceerd.
- (24) Cfr.: C. Mil., 24 avril 1928, inzake De Ruyver en cons., niet gepubliceerd.
- (25) Krijgsraad Brabant, 27 jan. 1913, R.D.P. Crim., 1913, blz. 404; J.T., 1913, blz. 656; P.P., 1913, n° 809, blz. 578.
- (26) C. Mil., 12 mai 1917, Droit et Guerre, T. II., blz. 73.
- (27) nr 14, CONTRA onder (19).
- (28) Mil. Ger., Ned. Kam., 25 september 1957, inzake Vercauteren, R.D.P. Crim., nov. déc. 1957, blz. 218, nr 12.
- (29) Cfr. onder (28).
- (30) Cfr. onder (13); zie ook: de Nederlandse auteurs aangehaald in de Bibliographie.
- (31) Cfr.: J. GILISSEN, R.D.P. Crim., «Chronique annuelle de Jurisprudence militaire, 1956», blz. 1070, 4e alinea.
- (32) Dit onderwerp werd reeds veelvuldig behandeld; een wetsontwerp werd ingediend om aan de dienstwegeraars wegens gewetensbezwaren een statuut te schenken.
- (33) Deze graden maken een ware doolhof uit voor niet-ingewijden; cfr.: voorbeeld in de rechtspraak: Krijgsraad van B.M.A., 19 maart 1956, J.T.O.M. 1956, blz. 74.
- (34) Problemen in verband met artikel 70 van het Strafwetboek.
- (35) Wij hoeven hier enkel te herinneren aan Nuereberg en o.a. het geval Oradour; cfr.: J.T., 1956, blz. 332: «Une législation progressive - Les nouvelles Lois militaires Allemandes - Refus d'exécution d'un ordre criminel»; GLASER S., l'Ordre hiérarchique en droit pénal international, R.D.P. Crim., 1952-1953, blz. 283 en vlg.
- (36) Het «Séminaire de Droit Pénal Militaire et de Droit Disciplinaire» heeft gedurende de vergaderingen van 1957-1958 het onderwerp «Rapports entre l'action pénale et l'action disciplinaire en matière militaire» grondig bestudeerd, dit ter voorbereiding van een Internationaal Congres van «L'Association Internationale de Droit Pénal Militaire et de Droit de Guerre»; cfr. reeds: R.W., 20 april 1958, col. 1619-1632, de studie van J. MAES, «Militair Tucht-recht - Militair Strafrecht».
- (37) Cfr. supra onder (9).
- (38) «Type-arrest», C. Mil., 23 août 1907, R.D.P. Crim., 1908, blz. 133.
- (39) Cfr.: de Négri, La Flandre Judiciaire, 19e année, n° 34, 16 octobre 1907, col. 529 en vlg., nota onder arrest dd. 23 augustus 1907.
- (40) Cfr.: Tuchtreglement van 15 maart 1815, Inleiding, § 1: «De Krijgstucht bestaat in de hoogst mogelijke orde, in de allerspoedigste uitvoering der gegeven bevelen, zonder de minste tegenspraak en in de onvermijdelijke bestraffing der geringste nalatigheden of misslagen, zoals ook der personen welke dezelve bedreven hebben, of hunnen plicht in het nakomen der voorgeschreven orders verzuimen; terwijl ene volstrekte lijdelijke gehoorzaamheid van de minderen aan hunne meerderen en de grondslag van is»; zie ook: art. 1: «De ondergeschiktheid is de ziel van den militairen dienst. Derhalve is elke militair, van welke rang en staat hij zij, gehouden zijn meerderen in rang en in geval van gelijken rang, zijne meerderen in dienstjaren, alle eerbied en gehoorzaamheid te bewijzen».
- (41) Cfr.: C. Mil., ch. fr., 7 novembre 1955, R.D. P. Crim., juillet 1956, «Chronique annuelle de Jurisprudence militaire», blz. 1069, nr 11 en blz. 1071, nr 13.
- (42) Cfr.: art. 2: «Ook buiten dienst zal een behoorlijke

eerbied van den mindere tot den meerdere moeten in acht genomen doch de overtredingen tegen de krijgstucht zullen echter altijd als zwaarder worden beschouwd, wanneer dezelve in den dienst of onder de wapenen, dan wanneer die buiten dezelve begaan zijn»; zie ook: arts 8, 13 en 14.

(43) Cfr.: de Négri, burgerlijk magistraat bij de Krijgsraad van West-Vlaanderen, nota onder arrest Mil. Ger. dd. 23 août 1907, La Flandre Judiciaire, 16 oct. 1907, col. 529-540.

(44) Cfr.: A. MOREAU en C. DEJONGH, op. cit., n° 207.

(45) Cfr.: S. GLASER, L'ordre hiérarchique en droit pénal international, R.D.P. Crim., 1952-1953, blz. 295: «La doctrine qu'un soldat est obligé dans toutes les circonstances, quelles qu'elles soient, d'obéir à son supérieur, serait désastreuse pour la discipline militaire elle-même, car une telle doctrine justifierait un soldat qui tuerait d'un coup de feu un colonel sur l'ordre d'un capitaine, ou s'il désertait en passant chez l'ennemi au cours d'une bataille sur l'ordre de son supérieur immédiat», STEPHEN, History of Criminal Law of England, vol. I., blz. 205 en vlg.

(46) Cfr.: Mr H.J.F. BIJVOET, Dienstbevel, Militair-Rechtelijk Tijdschrift, 1955, Deel XLVIII, Afl. 9, blz. 529-537.

(47) Cfr.: Mr H.H.A. de GRAAFF, Militair-Rechtelijk Tijdschrift, Deel XLIX, 1956, afl. 4, blz. 225.

(48) Cfr.: Wet van 15 september 1924, vroegere wet betreffende de stand en de bevordering der officieren; zie ook: onder (19) CONTRA, nr 12.

(49) Cfr.: de Négri, loc. cit., col. 537, par. 2.

(50) Cfr.: de Négri, loc. cit., col. 540, par. 4.

(51) Cfr.: RENARD, Etude sur l'article 28 du Code Pénal Militaire, 1907, L'ECHO DE L'ARMÉE, 1907, blz. 45 en vlg., 84 en vlg., 507 en vlg.

(52) Reglement op den Garnizoensdienst, K.B. dd. 27 augustus 1937.

(53) Cfr.: de Négri, loc. cit., col. 540, laatste alinea; cfr.: enkele statistische gegevens over het aantal misdrijven gepleegd door militairen in het jaar 1957, waaruit duidelijk blijkt dat het probleem in het bijzonder de dienstplichtigen aangaat; deze gegevens werden verstrekt door Professor J. GILISSEN, Eerste-Substituut-Auditeur-Generaal op de laatste studievergadering van het «Séminaire de Droit Pénal Militaire et de Droit Disciplinaire», mei 1958.

a) Nombre de justiciables:

Armée de métier:	
Officiers de carrière	7.922
Sous-officiers de carrière	25.025
Caporaux et soldats de carrière	31.619
Gendarmerie	11.917
	76.483

Miliciens:	
une levée = 48.490	
18 mois = 48.490 x 1½ =	72.735
	149.218

b) Nombre d'affaires notifiées en 1957:

Affaires militaires:	7.083
Autres affaires:	13.390
Total:	20.473 (14%)

Parmi les affaires militaires, la plupart des dossiers sont instruits à charge de miliciens: évaluation ± 6.000.

c) Nombre de condamnations en 1957:

Infractions militaires:	
Désertion	592
Insubordination, abandon de poste, outrage, etc.	427
Volts et détournements (art. 54 C.P.M.)	324
	1.343

Infractions non spécifiquement militaires:	
Roulage (y compris blessures et homicide involontaire)	495
Autres infractions	607
	1.102
Total:	2.445

Miliciens:	
± 85 % des infractions militaires:	± 1.150
± 60 % des autres infractions:	± 700
	1.850

Donc: 2½ % des miliciens sont condamnés au cours de leur service militaire, dont 1½ % pour infractions militaires.

d) Nombre de détenus:

Environ 350 détenus sur ± 4.000 hommes détenus dans les prisons de Belgique, sont des militaires (détention préventive et exécution de peine). Soit près de 10%. Très grande majorité sont des miliciens. Grave problème de la délinquance juvénile.

e) Déserteurs de 1957:

Condamnations	511
Internement	8
Restés fugitifs au 15-4-'58	101
	620

Très nombreuses désertions en récidive; parmi les déserteurs récidivistes: plus de 25 % enfants de justice, plus de 60 % pour «cause sociale».

(soit ± 1 % des miliciens)

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer — 16 november 1957.

Voorzitter-verslaggever : M. Bayot.

Advocaat-generaal : M. Dumon.

Advocaten : Mrs Simont en van Leynseele.

Arbeidsongeval. — Weg naar of van het werk. — Weg naar de werkgever om bewijs van werkloosheid in ontvangst te nemen.

Artikel 95 van het besluit van de Regent van 26 mei 1945 verplicht ieder werkgever een bewijs van werkloosheid uit te reiken, wanneer het contract van dienstverhuring geëindigd is; dit is dus een verplichting, die voor de werkgever uit dat contract voortvloeit.

De artt. 1 en 2 van het Wetsbesluit van 13 december 1945 betreffende de vergoeding van de schade, die is voortgesproten uit ongevallen, die zich op de weg naar of van het werk hebben voorgedaan, moeten worden uitgelegd aan de hand van het voorafgaand verslag aan de Regent.

Dit verslag licht toe, dat «bij uitbreiding» de weg naar of van het werk ook de weg bedoelt, die de arbeider moet afleggen om zich te begeven naar de plaats, waar de lonen worden uitbetaald, hetzij tijdens de uitvoering van het contract, wat vanzelf spreekt, hetzij na het eindigen van het contract, in welke veronderstelling de door de wetgeving op de arbeidsongevallen voorziene vergoeding is uitgesloten, daar de werknemer geen verplichting meer heeft tegenover de werkgever, doch de arbeider gedekt is, wanneer hij zich naar bedoelde plaats begeeft op een tijdstip, dat niet overeenstemt met een arbeidsprestatie of dat op het eindigen van het contract volgt.

Niet kan worden aangenomen, dat de wetgever dergelijke uitbreiding alleen zou hebben gewild voor het in lid 3 van artikel 1 bedoelde geval, betreffende de afgelegde weg om zich naar de plaats te begeven, waar de lonen worden uitbetaald, en niet voor een ander geval, dat de normale weg bedoelt, die de arbeider moet afleggen om zich op uitnodiging van zijn werkgever naar die plaats te begeven voor het uitvoeren door deze laatste van een andere verplichting, die noodzakelijk uit het contract voortvloeit, zelfs indien deze uitvoering na het eindigen van het contract mocht geschieden.

La Royale Belge N.V. t/ Aerts, Van Aenroode L.

Gelet op het bestreden vonnis, de 29 maart 1956 gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Luik, in hoger beroep uitspraak doende;

Over het eerste middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1 en 2 van de besluitwet van 13 december 1945, betreffende de vergoeding der schade voortvloeiende uit ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen, verlengd door artikel 12 van de wet van 10 juli 1951 tot wijziging van de wet betreffende de vergoeding der schade voortvloeiende uit de arbeidsongevallen, van artikel 95 van het besluit van de Regent van 26 mei 1945 betreffende de inrichting van het voorlopig steunfonds voor onvrijwillige werklozen, en van artikel 97 der Grondwet,

doordat het bestreden vonnis beslist heeft dat het litigieus ongeval een op de weg naar of van het werk gebeurd ongeval was en dat het slachtoffer, bijgevolg, op de door de samengeschakelde wetten op de arbeidsongevallen voorziene forfaitaire vergoeding recht had,

Dan wanneer, *eerste onderdeel*, dit ongeval zich na het eindigen van het arbeidscontract heeft voorgedaan; dat artikel 95 van voormeld besluit van 26 mei 1945 de werkloze niet verplicht het bewijs van werkloosheid bij zijn gewezen werkgever te gaan halen,

dan wanneer het afleveren door die werkgever van een bewijs van werkloosheid de uitvoering niet uitmaakt van een voor hem uit het arbeidscontract voortvloeiende verbintenis,

dat de wetsbepalingen, waarvan het middel de schending aanvoert, een uitzonderlijk karakter hebben en derhalve beperkend dienen geïnterpreteerd te worden, waaruit volgt dat het litigieus ongeval niet wettelijk als zich voorgedaan hebbend «op de weg naar — of van het werk» kan beschouwd worden (schending van de in het middel aangeduide wetsbepalingen met uitzondering van artikel 97 van de Grondwet),

En dan wanneer, *tweede onderdeel*, daar de bestreden beslissing de conclusies van aanlegster daaromtrent niet beantwoordt heeft, niet wettelijk met redenen is omkleed (schending van artikel 97 der Grondwet) :

Over het eerste onderdeel :

Overwegende dat uit het bestreden vonnis en uit de stukken van de rechtspleging blijkt dat het ongeval, waardoor de verweerster getroffen werd, zich voorgedaan heeft wanneer het arbeidscontract dat haar aan haar werkgever verbond daags te voren een einde had genomen, en dat zij van het werkhuis terugkwam waar zij een bewijs van werkloosheid was gaan halen «op uitdrukkelijke aanvraag» van de aangestelde van haar werkgever die haar voormeld bewijs bij het eindigen van haar contract niet had kunnen afleveren;

Overwegende dat artikel 95 van het besluit van de Regent van 26 mei 1945 elke werkgever verplicht dit bewijs te overhandigen wanneer het contract van dienstverhuring verbroken is; dat het aldus gaat om een verplichting die voor de werkgever uit voormeld contract vloeit;

Overwegende dat de artikelen 1 en 2 van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortvloeiende uit ongevallen die zich op de weg naar — of van het werk voordoen aan de hand van het voorafgaand verslag aan de Regent dienen geïnterpreteerd;

Overwegende dat dit verslag preciseert dat «bij uitbreiding» de weg naar — of van het werk eveneens de weg bedoelt die de arbeider moet afleggen om zich naar de plaats waar de lonen uitbetaald worden te begeven, hetzij tijdens de uitvoering van het contract, wat vanzelf spreekt, hetzij na het eindigen van het contract, in welke onderstelling de vergoeding voorzien door de wetgeving betreffende de arbeidsongevallen uitgesloten is daar de werknemer geen verplichting meer heeft tegenover de werkgever, de arbeider nochtans gedekt zijnde wanneer hij zich naar bedoelde plaats begeeft op een tijdstip dat niet overeenstemt met een arbeidsprestatie of dat op het eindigen van het contract volgt;

Overwegende dat niet kan aangenomen worden dat

de wetgever dergelijke uitbreiding enkel zou voorzien hebben voor het in paragraaf 3 van artikel 1 bedoelde geval betreffende de afgelegde weg om zich naar de plaats waar de lonen uitbetaald worden te begeven en niet voor een ander geval dat de normale weg bedoelt welke de arbeider moet afleggen om zich naar die plaats te begeven op uitnodiging van zijn werkgever voor het uitvoeren door deze van een andere verplichting die noodzakelijk uit het contract vloeit, zelfs indien deze uitvoering na het eindigen van voormeld contract zou geschieden;

Dat het eerste onderdeel van het middel naar recht faalt;

Over het tweede onderdeel afgeleid uit de schending van artikel 97 der Grondwet,

doordat het bestreden vonnis zijn dispositief motiveert door eigen redenen « en door de niet-strijdige redenen van de eerste rechter »,

dan wanneer het onmogelijk is, onder de redenen van de eerste rechter, deze welke het bestreden vonnis heeft willen overnemen te onderscheiden van die welke het heeft willen afwijzen en bijgevolg deze beslissing met een dubbelzinnigheid in de motieven is aangetast, die met een gebrek aan motieven gelijkstaat en uit dien hoofde dient verbroken te worden;

en *over het tweede onderdeel van het eerste middel*; Overwegende dat het bestreden vonnis de niet-strijdige beweegredenen van de eerste rechter verklaart over te nemen;

Overwegende dat de beslissing van de vrederechter en die van de rechter van hoger beroep zich aanvullen en dat de vergelijking van de motieven der twee beslissingen noch strijdigheid, noch dubbelzinnigheid doet uitkomen; dat, op dezelfde feiten steunend en daaruit dezelfde conclusies afleidend, de bestreden beslissing duidelijk naar de motieven van de eerste rechter heeft willen verwijzen ten aanzien van de elementen waarvan ze geen gewag maakte en die welke haar eigen waren;

Dat dit namelijk het geval is voor de motieven van de eerste rechter welke antwoord verstrekt en op aanleggers conclusies, voorhoudend dat de wet op de arbeidsongevallen een uitzonderingswet is en dat elke exceptiewet van strenge interpretatie is;

Dat het tweede middel en het tweede onderdeel van het eerste middel feitelijke grondslag missen;

Om deze redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegster tot de kosten.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer — 14 oktober 1957.

Voorzitter : M. Giroul.

Raadsheer-verslaggever : M. Vroonen.

Advocaat-generaal : M. Janssens de Bishoven.

Wegverkeer. — Betekenis van artikel 18 van het Verkeersreglement.

Uit de tekst van artikel 18 van het verkeersreglement blijkt geenszins, dat deze bepaling alleen van toepassing zou zijn, voor zoveel de weggebruiker en het spoorvoertuig tegelijkertijd een rijbeweging uitvoeren.

Coenraets t/ Maatschappij voor het Intercommunaal Vervoer te Brussel.

Gelet op het bestreden vonnis, op 8 februari 1957 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brussel;

1. In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing over de publieke vordering :

Over het eerste middel, schending van artikel 18 van het Koninklijk Besluit van 8 april 1954, houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, doordat de bestreden beslissing niet aangenomen heeft dat deze bepaling uitsluitend degene straft die het spoor niet vrijgemaakt heeft bij het naderen van een daarop rijdend spoorvoertuig.

Dan wanneer de bewoordingen zelf van deze bepaling, en in het bijzonder « bij het naderen » en « daarop rijdend » impliceren dat het spoorvoertuig in beweging is op het ogenblik dat de weggebruiker een positie gaat innemen, waardoor het doorrijden van bewust voertuig belemmerd wordt;

Overwegende dat het bestreden vonnis terecht beslist dat uit de tekst van artikel 18 geenszins blijkt dat deze bepaling enkel van toepassing zou wezen voor zoveel de weggebruiker en het spoorvoertuig tegelijkertijd een rijbeweging uitvoeren;

Overwegende dat het bestreden vonnis vaststelt, enerzijds, dat de tram in de Cipressestraat reed en dat zij haar halte uitgevoerd heeft naast het voertuig van aanlegger;

Overwegende dat het dus wel degelijk een in beweging zijnd spoorvoertuig gold;

Overwegende dat het anderzijds vaststelt dat de twee voertuigen naast elkaar tot stilstand gekomen zijn; dat zij dus elkaar genaderd waren;

Overwegende dat, aangezien de voorwaarden van artikel 18 vervuld waren, aanlegger de verplichting had zich van het spoor te verwijderen om het vrij doorrijden van het spoorvoertuig mogelijk te maken;

Dat het middel naar recht faalt;

Over het tweede middel, schending van artikel 97 van de Grondwet, doordat er een totaal gebrek aan redenen is omtrent de twee volgende bij conclusies opgeworpen punten : 1°) het personeel van de tram heeft geen enkele van de voorzorgen genomen welke, gezien de ter plaatse van het ongeval bestaande abnormale toestand, nodig waren ; 2°) het heeft inzonderheid niet de voorzorg genomen, omschreven in artikel 6 van het reglement van 27 januari 1931 op de vergunde tramwegen;

Overwegende dat de bestreden beslissing soeverein in feite oordeelt dat de door de tram uitgevoerde manoeuvre geenszins zodanig was dat zij de weggebruikers kon verrassen die, wanneer zij een vertakking van sporen zien, erop bedacht dienen te zijn dat de tram het afdraaiend spoor kan nemen ;

Dat zij aldus het aan het personeel van de tram toegestuurd verwijt beantwoordt heeft, door te oordelen dat geen abnormale toestand het noopte bijzondere voorzorgen te treffen;

Overwegende dat het Koninklijk besluit, houdende politiereglement voor de exploitatie van de door de regering vergunde of te vergunnen tramwegen in artikel 6, lid 5, in fine, zoals deze bepaling gewijzigd is door het Koninklijk Besluit van 26 augustus 1938, bepaalt : « Desnoods stapt de ontvanger uit om zich te vergewissen dat de bestuurder mag voortrijden » ;

Overwegende dat, door te beslissen dat aanlegger op de beweging van de tram diende bedacht te zijn, het bestreden vonnis noodzakelijkerwijze beslist dat de omstandigheden niet vereisten dat de ontvanger voor het weder in beweging brengen van het voertuig uitstapte;

Dat het middel niet gegrond is ;

En overwegende dat de substantiële of op straf van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is;

2. In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing, gewezen over de vordering der burgerlijke partij;

Overwegende dat aanlegger geen enkel middel doet gelden;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegger tot de kosten.

RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 29 december 1958.

Voorzitter : M. Vranckx.

Raadsheren : MM. Mast en Buch.

Auditeur : M. Haesaert.

Advocaten : Mrs. Le Paige en Wolf.

I. Commissie van Beroep voor vergoedingspensioenen.

— **Beslissing in herziening. — Besluit van minister van financiën. — Weigering van visum door Rekenhof. — Weigering van uitvoering door minister van zijn besluit. — Miskennen van bevoegdheid. — Vernietiging.**

II. Vergoedingspensioen geen burgerlijk recht.

I. *Wanneer de Commissie van Beroep voor vergoedingspensioenen een belanghebbende voor een definitief pensioen heeft voorgedragen en de Minister van Financiën bij besluit dit pensioen heeft toegekend, is het ten onrechte dat de Minister van Financiën zijn eigen besluit niet uitvoert omdat het Rekenhof weigert aan dit besluit zijn visum te verlenen.*

De Minister is niet gebonden door deze weigering van visum door het Rekenhof; door zich door deze beslissing van het Rekenhof gebonden te achten heeft hij zijn eigen bevoegdheid miskend en zijn besluit dient vernietigd.

II. *Het recht op vergoedingspensioen is geen burgerlijk recht daar de commissies, die in eerste aanleg en in beroep uitspraak doen over de voorwaarden in dewelke dergelijke pensioenen kunnen toegekend worden administratieve rechtscolleges zijn en het dus de wil van de wetgever is geweest dat de geschillen betreffende het recht op een vergoedingspensioen niet bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de gewone rechter behoren.*

De Meyer t/Minister van Financiën.

Arrest N° 6782.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de akte vervat in het schrijven van 29 juli 1957 waarbij de Minister van Financiën aan verzoeker laat weten dat hij de beslissing d.d. 13 februari 1957 van de commissie van beroep voor vergoedingspensioenen niet zal uitvoeren;

Overwegende dat de commissie van beroep voor vergoedingspensioenen, uitspraak doende in herziening, bij beslissing d.d. 13 februari 1957 verzoeker voordroeg

voor een definitief pensioen berekend op 85 t.h. invaliditeit; dat de Minister van Financiën op 18 april 1957 het besluit nam tot toekenning van het pensioen; dat het Rekenhof weigerde aan dit besluit zijn visum te verlenen, om reden dat « de invaliditeit van belanghebbende niet kan beschouwd worden als zijnde opgelopen gedurende de dienst en door het feit van de dienst, vermits het ongeval niet gebeurde op de weg van de plaats van uitvoering van zijn dienst naar zijn woonplaats en omgekeerd, maar wel tijdens een verplaatsing om persoonlijke doeleinden »; dat de Minister ingevolge deze opmerking van het Rekenhof aan verzoeker bij schrijven d.d. 29 juli 1957 liet weten dat hij « overeenkomstig de verleende machten bepaald bij artikel 45, § 5 der samengeordende wetten op de vergoedingspensioenen », de beslissing van de commissie van beroep voor vergoedingspensioenen d.d. 13 februari 1957 niet zou uitvoeren;

Overwegende dat de tegenpartij doet gelden dat de Raad van State terzake niet bevoegd is daar het recht op vergoedingspensioen een burgerlijk recht is en verzoeker over een vordering voor de gewone rechter beschikt om de uitbetaling van zijn pensioen te bekomen;

Overwegende dat de commissie voor vergoedingspensioenen en de commissie van beroep voor vergoedingspensioenen administratieve rechtscolleges zijn die, overeenkomstig de artikelen 93 en 94 van de Grondwet, door artikel 47 van de geordende wetten op de vergoedingspensioenen zijn ingesteld en waarvan de bevoegdheid in artikel 45 van deze wetten is omschreven; dat deze rechtscolleges luidens eerder vermeld artikel 45 gelast zijn « uitspraak te doen » over de hoedanigheid van rechthebbende, over de besluiten welke dienen getrokken uit de gegevens inzake bewijs van oorsprong verstrekt voor elke kwetsuur, gebrektheid of ziekte welke de betrokkene doet gelden, over de totale graad van invaliditeit welke dient toegekend op grond van de besluiten van het verslag van expertise, over de oorzaak van de invaliditeit in de zin van de §§ 1 en 2 van artikel 10, over de datum waarop het eventueel pensioen zal ingaan, over de eventuele onwaardigheid van de aanvrager; dat het de wil van de wetgever is geweest dat de geschillen betreffende het recht op een vergoedingspensioen niet bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de gewone rechter behoren; dat hieruit volgt dat het recht op vergoedingspensioenen geen burgerlijk recht is;

Overwegende dat verzoeker doet gelden dat de bestreden beslissing een verkeerde toepassing heeft gedaan van artikel 45, § 5 van de geordende wetten op de vergoedingspensioenen;

Overwegende dat uit de bestreden akte blijkt dat de Minister van Financiën zich, op grond van eerder vermeld artikel 45, § 5, gebonden achtte door de weigering van het Rekenhof zijn visum te verlenen; dat deze bepaling aan de Minister de verplichting niet oplegt zich bij een dergelijke weigeringsbeslissing neer te leggen; dat de Minister zijn eigen bevoegdheid heeft miskend door zich gebonden te achten ondanks de mogelijkheden die hem in zodanige aangelegenheid door de wet zijn opengesteld,

Besluit :

Artikel 1.

De beslissing d.d. 29 juli 1957 van de Minister van Financiën is vernietigd.

Artikel 2.

De kosten, ten bedrage van zevenhonderd vijftig frank, komen ten laste van de Belgische Staat.

HOF VAN BEROEP TE LUIK

5e Kamer — 19 februari 1959.

Voorzitter : M. Goffinet.

Raadsheren : MM. Ulrix en Van Hamont.

Advocaat-generaal : M. Glenisson.

Advocaten : Mrs Vertessen (Tienen)
en Koninckx (Hasselt).

Strafrecht. — Deskundige zending. — Vereisten.

Opdat de rechtbank een straf zou kunnen uitspreken tengevolge van een misdrijf en als grond hiervoor steunt op een deskundig verslag is een veroordeling niet wettelijk gemotiveerd wanneer aan de deskundige, die het verslag heeft opgesteld, niet een zending werd gegeven die beantwoordt aan de wetsbepaling op grond van dewelke vervolgd wordt.

O.M. en Vanmechelen t/ Croes.

Gelet op het vonnis op 17 juni 1958 door de correctionele rechtbank van Hasselt gewezen ;

Gelet op het regelmatig hoger beroep door betichte en het Openbaar Ministerie tijdig tegen dit vonnis ingesteld ;

Overwegende dat beklaagde, vervolgd zijnde op voet van artikel 2 der Wet van 1 augustus 1924 en artikel 10 van het Koninklijk Besluit van 8 april 1954, om een autovoertuig op den openbaren weg te hebben bestuurd zonder de vereiste lichaamgeschiktheid te bezitten, levenslang ontzet werd uit het recht een motorvoertuig te besturen ;

Overwegende dat de eerste rechter, om deze ontzetting tegen beklaagde uit te spreken, zich gesteund heeft op een deskundig onderzoek, ingesteld op vordering van de Onderzoeksrechter te Hasselt, door de oogarts dokter Misotten ;

Dat aan deze deskundige tot opdracht werd gegeven : « te onderzoeken of Croes Victor, Marcel, geboren te Geetsbets de 13 maart 1926, er wonende Ganzenweg 1, lijdt aan een oogkwaal, en te zeggen in welke mate zijn gezichtsvermogen hierdoor verminderd is, eventueel te zeggen of deze kwaal hem belet op normale wijze een voertuig te besturen bij dag of bij nacht » ;

Overwegende dat de Onderzoeksrechter, die, gevat door de regelmatige vordering van Procureur des Konings, strekkende tot de bewijsvoering van bepaalde wetsinbreuken, zich genoodzaakt ziet zijn toevlucht te nemen tot een deskundig onderzoek, de aan de deskundige toe te vertrouwen opdracht, vanzelfsprekend, dient te omschrijven, binnen de perken der geviseerde wetsbepalingen ;

Dat elke andere omschrijving moet leiden tot dubbelzinnigheid en derhalve tot gebrek aan het vereiste bewijs der gepleegde inbreuk ;

Overwegende dat de Rechter ten gronde, die naar luid van ondubbelzinnige wetsbepalingen, enige strafmaatregel moet uitspreken, en zich derhalve wil steunen op het deskundig verslag, dit niet vermag wanneer én de opdracht aan de deskundige gegeven, én de besluiten van dezen laatste, niet aan de voorschriften van gezegde wetsbepalingen beantwoorden ;

Overwegende dat naar luid van artikel 2 Wet van 1 augustus 1924, en artikel 10 Koninklijk Besluit van 8 april 1954, een autovoerder dan slechts uit het recht een motorvoertuig te besturen kan ontzet worden, wanneer onder meer het bewezen zal zijn dat hij hier-toe lichamelijk ongeschikt of onbekwaam is ;

Overwegende dat de opdracht, zoals zij door de onderzoeksrechter aan de deskundige opgelegd werd, niet aan de vereisten van voormelde wetsbepalingen beantwoordt ;

Overwegende dat aan de hand van het besluit van de deskundige : « toch meen ik dat een visus van 0,1 en 0,3 onvoldoende is om goed te sturen, vooral bij valavond en bij regenachtig weer », de eerste rechter het verval uit het recht een motorvoertuig te besturen evenmin wettelijk rechtvaardigt ;

Overwegende dat met het oog op de eventueel uit te spreken ontzetting het dan ook aan het Hof noodzakelijk blijkt beklagde aan een nieuw deskundig onderzoek te onderwerpen ;

Om deze redenen,

Het Hof, uitspraak doende op tegenspraak en in openbare zitting ;

Gelet op artikel 24 der Wet van 15 juni 1935 ;

Doet het bestreden vonnis teniet ;

Alvorens ten gronde te oordelen, heropent de debatten, en beveelt dat beklaagde aan een nieuw deskundig onderzoek zal onderworpen worden en dit door dezelfde deskundige ;

Geeft gezegde deskundige opdracht « Croes Victor Marcel te onderzoeken en te bepalen of gelet op de oogkwalen waarmede hij behept is, hij lichamelijk ongeschikt of onbekwaam is om een motorvoertuig te besturen » ;

Zegt dat de deskundige zijn eed zal afleggen in de vormen voorgeschreven bij de Wet van 3 juli 1957 en zijn verslag ter Griffie van het Hof zal neerleggen vóór 23 april 1959 ;

Stelt de zaak uit op onbepaalde datum ;

Behoudt de kosten voor.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e Kamer. — 22 november 1958.

Voorzitter : M. De Vreese.

Raadsheren : M.M. Santenaire en Beeckman.

Eerste Advocaat-generaal : M. Vanhoudt.

Advocaten : Mrs. Le Paige en Baert.

1. Aansprakelijkheid van de piloot van een vliegtuig bij kosteloos vervoer.
2. Schade. — Vergoedende interesten essentieel bestanddeel ervan.

1. Bij dienstwillig vervoer, zowel te land als in de lucht, is de vervoerder in beginsel voor iedere fout aansprakelijk. Het vermoeden van fout wegens het gebrek van een levenloze zaak is daarbij niet uitgezonderd.

Een breuk ontstaan door de vermoeidheid van het materiaal levert toeval noch overmacht op.

Het periodiek onderzoek naar de luchtvaardigheid van een vliegtuig en de aflevering van certificaten van deugdelijkheid zijn maatregelen, waaraan alleen het wederlegbaar vermoeden verbonden is, dat het luchtvaartuig geen gebreken vertoont.

Het vermoeden van fout, steunend op het gebrek van de zaak, waarvan de piloot de bewaking had, mag door het slachtoffer van het schadegeval ingeroepen worden, ook al heeft het kosteloos en samen met de bewaker gebruik gemaakt van de gebrekkige zaak, zij het onkundig van het gebrek.

2. *Vergoedende intresten vormen een essentieel bestanddeel van de schadeloosstelling.*

Interesten op de uitblijvende betaling van sommen, die het voorwerp van een contractuele verbintenis uitmaken, lopen slechts vanaf de aanmaning.

Clement en cs. en Onderlinge Luchtverzekeringsmaatschappij t/ Missiaen.

Gezien de stukken, o.m. het vonnis tussen partijen op tegenspraak gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Gent, eerste burgerlijke Kamer, op 13 juli 1957;

Overwegende dat het oorspronkelijk en het incidenteel beroep tijdig en regelmatig zijn ingesteld;

Overwegende dat op 31 mei 1955 Antoine Missiaen, gevolg gevend aan de uitnodiging van de piloot Louis Clement, in dezès toeristenvliegtuig als passagier plaats nam om kosteloos een tochtje mede te maken boven het vliegveld van Sint-Denijs-Westrem; dat, na zes minuten vlucht, het toestel te pletter viel en beide inzittenden om het leven kwamen;

Overwegende dat geïntimeerde, de weduwe Missiaen, in eigen naam en als wettige voogdes harer vier minderjarige kinderen de herstelling opeist van de schade veroorzaakt door de dood van Antoine Missiaen; dat haar twee vorderingen, afzonderlijk ingesteld tegen de rechtsopvolgers van Louis Clément en tegen zijn verzekeraar, De Onderlinge Luchtverzekeringsmaatschappij, steunen op de fout van de piloot alsmede op het gebrek van het vliegtuig;

Overwegende dat de appellanten, rechtsopvolgers Clément, niet besluiten;

Nopens de fout van de piloot :

Overwegende dat Louis Clément een ervaren piloot was, die door zijn optreden in internationale vliegmeetings bekendheid verworven had; dat ook niet wordt voorgewend dat hij, in de vliegmanoeuvres waarbij zijn toestel neerstortte, op onkundige wijze is tewerk gegaan;

Overwegende dat achttien dagen vóór het ongeval de bevoegde Franse luchtvaartdienst «Bureau Veritas», gelijkvormig de vigerende wetten, voor het vliegtuig van Louis Clément een certificaat van luchtvaardigheid afleverde met een geldigheidsduur van zes maanden;

dat dienvolgens de piloot geen plicht heeft aan fouten voorzien bij artikelen 1382-1383 van het Burgerlijk Wetboek, zelfs al werd de motor vervangen in een toestel dat vóór twintig jaar gebouwd en soms voor vliegdemostraties ingezet werd;

Nopens het gebrek der zaak :

Overwegende dat al de getuigen in het strafrechtelijk onderzoek eensluidend verklaard hebben dat, vooraleer het vliegtuig begon te vallen, langs de linkerkant stukken zijn losgekomen die op een honderdtal meter van het wrak werden teruggevonden;

Overwegende dat ingenieur Britte, in opdracht van het beheer der burgerlijke luchtvaart onmiddellijk een onderzoek instelde en uitgemaakt heeft dat voormelde stukken uit de linkervleugel voortkomen; dat hij verder op technische bevindingen met zekerheid besluit dat de ramp veroorzaakt werd door het afbreken van de aansluiting, die de voorsteun van de linkervleugel aan de romp van het vliegtuig verbindt; (L'accident est dû à la rupture en vol de l'œillet d'attache du mât avant gauche au fuselage); dat de deskundige vaststelde dat

het bedoelde knooppunt een oude sleetbarst vertoonde, teweegebracht door de vermoeienis van het materiaal (L'œillet de l'attache inférieure du mât avant de l'aile gauche était à moitié sectionné par une crique de fatigue apparue dans le fond d'un des filets de serrage); dat onder het vliegen deze barst heeft toegenomen om uiteindelijk tot volledige breuk te leiden;

Overwegende dat reserve-majoor Dieu, wiens advies door de onderzoeksrechter werd ingewonnen, op mechanisch gebied tot hetzelfde besluit komt, maar niet kan gevolgd worden wanneer hij zonder enige grond van bewijs vooropstelt dat de oude sleetbarst veroorzaakt werd door vliegmanoeuvres waartegen het toestel niet bestand was;

Overwegende dat appellante haar eigen expert ter plaats stuurde doch dezès besluiten niet mededeelt; (brieven Kints dd. 13-6-55 en S.A. Experts Réunis dd. 15-6-55);

Overwegende dat mogelijk onderdelen van het vliegtuig, en bijzonder de romp die opbrandde, door de val gebroken of beschadigd werden; dat nochtans de door de deskundigen weerhouden breuk speciale kenmerken draagt die erop wijzen dat het gebrek geruime tijd vóór het ongeval bestond; dat dan ook met de breuk van de voorsteun, noch toeval of overmacht gemoeid zijn;

Overwegende dat het periodiek onderzoek naar de luchtwaardigheid van het vliegtuig en de aflevering van het desbetreffend certificaat, administratieve maatregelen zijn waaraan enkel het wederlegbaar vermoeden verbonden is, dat het luchtschip geen gebreken vertoont;

Overwegende dat het derhalve bewezen is dat Louis Clément een vliegtuig onder zijn bewaking hield, waarvan het gebrek het kwestieuze ongeval veroorzaakt heeft; dat op grond van artikel 1384 par. 1 in fine, in zijnen hoofde, een wettelijk vermoeden van fout bestaat;

Overwegende dat bij dienstwillig vervoer, zowel te land als in de lucht, de vervoerder in beginsel verantwoordelijk blijft voor iedere fout, het vermoeden van fout wegens het gebrek van een levenloze zaak niet uitgezonderd (De Page T. II n° 1046 in fine; Lalou, Responsabilité civile n° 464);

Overwegende dat Louis Clément, in zijn hoedanigheid van bewaker van het vliegtuig, aansprakelijk is voor de schade rechtstreeks berokkend door het hierboven beschreven gebrek (De Page, T. II n° 1002 - 1006); dat het vermoeden van fout steunt op de daad, beter gezegd op het gebrek van de zaak, waarvan Louis Clément de bewaking had; dat aldus het slachtoffer van het schadegeval deze fout mag inroepen, al heeft het kosteloos en te samen met de bewaker, gebruik gemaakt van de gebrekkige zaak; dat ten slotte het slachtoffer geen kennis had van het gebrek der zaak;

Overwegende dat Antoine Missiaen, die wist dat Louis Clément soms aan luchtacrobatiek deed, er aanvankelijk niet voor te vinden was om met het vliegtuig een toertje te doen en dat ook een andere persoon dezelfde uitnodiging afwees; dat, bij gemis aan enige objectieve aanwijzing op gevaar, hieruit niet te besluiten is dat Missiaen, bij stille overeenkomst, de piloot van alle verantwoordelijkheid had ontslagen;

Overwegende dat, integendeel, de vlieggkunde van Louis Clément en de luchtwaardigheid van zijn toestel, daags te voren gedemonstreerd op de vliegmeeting te Ieperburg, zekerheid tegen luchtcrisico's opleverde; dat overigens niet de vliegevoluties, maar het toen nog ongekend defect, oorzaak is van de ramp;

Nopens het verzekeringscontract :

Overwegende dat de verzekeraar van Louis Clément, de derde appellante, Onderlinge Luchtverzekeringsmaatschappij, aanvoert dat het ongeluk zich heeft voorgedaan tijdens de uitvoering van acrobatische toeren; dat zij in dit verband tegenwerpt dat, op grond der polisvoorwaarden, voor dergelijk risico geen dekking bestaat;

Overwegende dat gezien het ongeval zich niet heeft voorgedaan ter gelegenheid van deelneming aan meeting, rally of andere luchtmanifestaties, het desbetreffend artikel E der bijzondere polisvoorwaarden geen toepassing vindt;

Overwegende dat artikel 15 litt. d. der verzekeringsovereenkomst bepaalt dat acrobatische evoluties niet in het gewaarborgd risico begrepen zijn; dat nochtans derde appellante ten onrechte voorstaat dat het vliegtuig van Louis Clément in de uitvoering van luchtacrobatiek te pletter is gevallen;

Overwegende dat, om het karakter der vliegbewegingen van de piloot te bepalen, ter zake de mening te weren is van personen die in de vliegkunst onbevoegd zijn, zoals de politiebeambten en de werklieden van de luchthaven;

Overwegende dat, integendeel, de vaststellingen van de luchthavencommandant Kints volledige zekerheid bieden, des te meer daar zijn aandacht gewekt was door het onverwacht opstijgen van Louis Clément en hij het vliegtuig tot aan zijn val nauwkeurig gevolgd heeft; dat hij de dag der feiten aan de gerechtelijke politie verklaarde; « Het was dan 19 u.18'. Hij steeg op en nam normale hoogte, naar schatting een 600-tal meter en deed dan een soort « abattée » met links afzwaaien. Dit heeft hij driemaal herhaald. Bij de derde maal, bij het uitkomen uit de linkerbocht, zag ik dat plots een stuk was losgekomen. Na het loskomen van dit stuk zag ik daarna nog iets vallen en dan is het vliegtuig ten gronde gestuikt, alwaar het onmiddellijk in brand vloog. Het was dan 19 u.54' »;

Overwegende dat deze gegevens tot grondslag dienden der deskundige onderzoeken van ingenieur Britte en majoor Dieu;

dat de eerste technisch bewijst en op foto verduidelijkt dat de voorsteun van de linkervleugel in de verbinding met de romp door progressieve verzwakking voor de helft was doorgebroken en bij een hevige beweging volledig is afgeknapt, waarop onder de aerodynamische druk de omplooiing met afrukking van de vleugel volgde; dat hij de evoluties van Louis Clément « des abattées » noemt, maar van geen luchtacrobatiek spreekt;

dat majoor Dieu bovenstaand besluit overneemt en er aan toevoegt dat de bestreden vliegbewegingen niet tot de eigenlijke acrobatische vluchten behoren;

dat luchthavencommandant Kints, in een brief aan geïntimeerde, dd. 16-4-56 verklaart : « Gans het verloop van het ongeluk (3de oefening) beginnende met de normale horizontale vlucht, gaande tot de « abattée », zwenking en val, werd door mij als getuige bijgewoond en ik kan bevestigen dat er hoegenaamd geen acrobatie bij té pas kwam »;

Overwegende dat voor het bekomen ener beperkte vergunning voor privaatvliegtuigbestuurder, de candidaten onderworpen worden aan dezelfde of analoge bewegingen als door Louis Clément verwezenlijkt (Instructies Ministerie van Verkeerswezen Pel/4A, nov. 1952 en Pel/4A dec. 1956); dat derhalve ieder luchtwaardig toestel moet bestand zijn tegen deze manoeuvres en hun uitvoering noch abnormale noch gevaarlijke druk op de vleugels uitoefent;

Overwegende dat indien zekere polistypen voor luchtacrobatiek houden de vrijwillige en nutteloze evoluties die de ligging en de hoogte van het luchtschip brutaal wijzigen, zij terzelfdertijd ten titel van voorbeeld een reeks toeren opsommen, waaronder noch « abattée » noch « décrochage » vermeld zijn;

Overwegende dat derde appellante vergeefs aanvoert dat de manoeuvres van Louis Clément als luchtacrobatiek moeten beschouwd worden, daar zij door de Belgische en Franse strafwetten als dusdanig beteugeld worden; dat dient aangestipt dat bedoelde bewegingen enkel verboden zijn boven agglomeraties of boven het gedeelte van luchthavens dat voor het publiek toegankelijk is; dat men zich overigens in deze strafbepalingen, die de openbare veiligheid beogen, opzettelijk onthield een definitie te geven van luchtacrobatiek, hetgeen blijkt uit de woorden « zogenaamde kunstvluchten » of « tout vol dit d'acrobatie » (cf. Dalloz 1925, IV, 41, nota 6);

Overwegende dat het ter zake niet bewezen is dat Louis Clément zich aan acrobatische evoluties heeft begeven; dat, integendeel, de ramp haar oorzaak vindt in een wel bepaald defect van het vliegtuig;

Overwegende dat dienvolgens derde appellante, binnen de perken van het verzekerd bedrag, waarborg verschuldigd is voor de schade veroorzaakt door de wettelijk vermoede fout van Louis Clément;

Nopens de schadevergoeding :

Overwegende dat de begrafeniskosten ten laste vallen van de nalatenschap; dat mag aangenomen worden dat de erfgenamen, die jonger zijn dan het slachtoffer, zich toch vroeg of laat rouwkladeren zouden moeten aanschaffen;

Overwegende dat de schade, die geïntimeerde door de vervroegde uitbetaling dezer onkosten ondergaat, ruimschoots zal hersteld zijn door een vergoeding van 35.000 fr.;

Overwegende dat een vergoeding van 125.000 fr. aan geïntimeerde toegekend hoofsens het verlies van haar echtgenoot, billijk voorkomt; dat de eerste rechter hierbij rekening heeft gehouden met de tragische omstandigheden, die althans geen volledige verrassing zijn ten aanzien van beoefenaars der vliegsport;

Overwegende dat er geen aanleiding toe bestaat om het basiscijfer van het inkomstenverlies op te voeren van 100.000 fr. 's jaars tot 150.000 fr.; dat de fiscale bescheiden der laatste levensjaren van Antoine Missiaen niet worden voorgebracht en zijn menigvuldige uitgaven kunnen vereffend zijn met gelden die met zijn persoonlijke verdiensten geen verband houden;

Overwegende dat Antoine Missiaen 47 jaar oud was en op grond der laatste sterftestatistiek nog een vermoedelijke levensduur had van 25 jaar; dat niets toelaat te besluiten dat het slachtoffer niet zou in staat geweest zijn om het beroep van nijveraars tot op de ouderdom van 70 jaar uit te oefenen; dat derhalve de vaststelling van de winstgevende levensduur op 23 jaar rechtmatig is;

Overwegende dat derde appellante de burgerlijke verantwoordelijkheid van Louis Clément waarborgt voor een maximum bedrag van 10.000.000 frans frank;

Overwegende dat de vergoedende interesten een essentieel bestanddeel zijn der schadeloosstelling (De Page, T. II, n° 1028); dat derde appellante de vergoedende interesten moet betalen voor zover deze, te zamen met de hoofdsommen, het verzekerd bedrag niet overtreffen;

Overwegende dat derde appellante binnen bepaalde

perken instaat voor de burgerlijke verantwoordelijkheid van Louis Clément ten opzichte der ramp van 31 mei 1955, en hare verplichting om de verzekerde uit dien hoofde te dekken, op dezelfde datum ontstaan is (Fredericq, *Traité de profit commercial*, T. III, n° 333; Piret, *R.G.A.R.* 1933, n° 1123);

Maar overwegende dat aanmaning vereist is, opdat interesten zouden lopen op de uitblijvende betaling van sommen die het voorwerp ener contractuele verbintenis uitmaken, art. 1153 B.W.;

Overwegende dat bij ontstentenis van vroegere rechtsgeldige aanmaning, het inleidend exploit tegenover derde appellante als ingebrekestelling geldt; dat aldus derde appellante gehouden is tot kwijting der gerechtelijke rente op de conventioneel verschuldigde schadevergoeding, zelfs al moest deze laatste gelijk zijn aan het maximum verzekerd bedrag;

Overwegende dat artikel 36 der polisvoorwaarden bedingt dat de gerechtskosten niet in mindering komen van het verzekerd bedrag en ten laste blijven van de verzekeraar; dat nochtans deze kosten verrekend worden over de verzekeraar en de verzekeringnemer, indien de verschuldigde vergoeding de gewaarborgde som overtreft; dat desgevallend de gerechtskosten verdeeld worden in evenredigheid van het bedrag dat respectievelijk door de verzekeraar en de verzekeringnemer te betalen is;

Overwegende dat derde appellante niet bewijst dat zij hoofdens kosten enig verhaal tegenover haar mede-appellanten uit te oefenen heeft;

Om deze redenen :

Het Hof,

Gelet op artikel 24 van de wet van 15 juni 1935,

Gehoord de heer eerste advocaat-generaal Vanhoudt in zijn eensluidend advies,

Oordelende bij verstek, bij nalatigheid om te besluiten, tegenover de appellanten rechtsopvolgers Clément, en op tegenspraak tegenover de overige partijen,

Alle verdere en strijdige besluiten als ongegrond verwerpend;

Ontvangt het oorspronkelijk en het incidenteel beroep; verklaart beide ongegrond; dienvolgens bevestigt het vonnis a quo in al zijn beschikkingen;

Veroordeelt appellanten tot de drie vierden en geïntimeerde tot het overige vierde der kosten van de aanleg;

NOOT: Zie in dit nummer het vonnis van de Rechtbank te Gent dd. 13 juli 1953, dat bij vorenstaand arrest bevestigd werd.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

1e Kamer. — 13 juli 1957.

Voorzitter : M. Serck,

Raadsheren : M.M. Colle en Soetaert.

Advocaten : Mrs. Crick en Baert.

1. **Aanvaarding van nalatenschap onder voorrecht. — Gevolgen van het ingebreke blijven van het stellen van geëiste borg.**
2. **Aansprakelijkheid van de piloot van een vliegtuig bij kosteloos vervoer.**

1. *De erfgenaam onder voorrecht, die in gebreke blijft de gevorderde borg te stellen, kan om die reden niet als een zuiver aanvaardend erfgenaam worden veroordeeld.*

2. *De Conventie van Warschau d.d. 12 oktober 1929, bekrachtigd door de wet van 7 april 1936, geldt niet voor kosteloos en uit welwillendheid gedaan vervoer per vliegtuig. In zulk geval moet de aansprakelijkheid van de piloot van het vliegtuig volgens de artikelen 1382 v. B.W. beoordeeld worden, hetgeen betekent, dat hij onbeperkt aansprakelijk is voor de schadelijke gevolgen van zijn lichtste schuld. Bij bezoldigd vervoer kan de benadeelde alleen op een « forfaitaire » vastgestelde schadevergoeding aanspraak maken.*

In casu zijn de door de piloot uitgevoerde « abat-tées »-bewegingen, die een grotere weerstand van het vliegtuig hebben geëist, niet als een fout in de zin van artikel 1382 B.W. aan te merken.

Schade : zie nader het vonnis.

Missiaen t/ Clement en Mutuelle d'Assurances aériennes.

Overwegende dat bij dagvaarding dd. 3 december 1955 de eiseres in eigen naam en in hoedanigheid tegen de erfgenamen van wijlen Louis Clement een vordering heeft ingesteld strekkende tot het betalen van 4.995.500 fr. als vergoeding voor de schadelijke gevolgen van het vliegtuigongeval waarbij haar echtgenoot, Antoine Missiaen, op 31 mei 1955 omkwam, onverminderd de vergoedende intresten van 31 mei af, datum van het ongeval, de gerechtelijke intresten en de gedingskosten;

Dat bij dagvaarding dd. 31 mei 1956, de eiseres de « Société Mutuelle d'assurances aériennes » te Parijs deed dagvaarden, ten einde :

1° de tegen haar ingestelde eis met de voorgaande te doen samenvoegen;

2° Voor zover nodig, haar te horen bevelen tussen te komen in het voormeld geding;

3° Dienvolgens, te horen zeggen dat zij, ingevolge het met wijlen Louis Clement aangegaan verzekeringscontract, ertoe gehouden is de aansprakelijkheid van laatstgenoemde en zijn rechthebbenden tegenover de eiseres in eigen naam en in hoedanigheid, met betrekking tot het bovenvermeld vliegtuigongeluk, te dekken tot beloop van het verzekerd bedrag, de schade te vergoeden waarvoor Louis Clement dient aansprakelijk gesteld;

4° Bij toepassing van de wet van 24 mei 1937 en subsidiair van artikel 1166 B.W., de verweerster te doen veroordelen om aan de eiseres tot ontlasting van Louis Clement en zijn rechthebbenden te betalen;

a) 75.000 fr. in eigen naam als wettelijke vruchtgebruikster van de goederen der kinderen en tevens als overlevende echtgenote gemeen in goederen en,

Vlaamse Juristen,

abonneert U

op het

Rechtskundig Weekblad

voor zoveel nodig ook in hare hoedanigheid van moeder, wettelijke voogdes van haar vier kinderen;

b) 3.714.000 fr. als hoofd van het gehele gezin, wegens verlies van inkomsten;

c) 100.000 fr. in eigen naam en als moeder, wettige voogdes wegens morele schade ex herede;

d) 500.000 fr. in eigen naam en vier maal 150.000 fr. of 600.000 fr. als moeder, wettelijke voogdes van elk van haar vier kinderen, hetzij te samen 4.995.500 fr. en zulks tot beloop van ingevolge tussen de gedaagde verzekeringsmaatschappij en wijlen Louis Clement aangegane overeenkomst verzekerd bedrag, te vermeerderen met de vergoedende interesten, de gerechtelijke interesten en de gedingskosten;

Overwegende dat de zaken ingeschreven sub numeris 33729/2575 en 35114 van de algemene rol als verknocht dienen samengevoegd;

A. *Nopens de hoedanigheid van de verweerders :*

Overwegende dat uit de door eiseres voorgelegde stukken blijkt dat de verweerster, op 30 juli 1955, en de verweerder op 7 juli 1955, ter griffie der Rechtbank van eerste aanleg te Mantes-la-Jolie, département de la Seine-et-Oise, de nalatenschap van Louis Clement onder voorrecht van inventaris hebben aanvaard;

Dat het derhalve behoort op het verzoek der verweerders hun daarvan akte te geven, in te gaan;

Dat nu zij uitdrukkelijk de hoedanigheid van beneficiaire erfgenamen hebben aangenomen, en uit niets kan worden afgeleid dat zij van dit voorrecht vervallen zijn, de door de eiseres aan de verweerders in conclusie gedane sommatie « hun keuze te doen » geen voorwerp heeft;

Overwegende dat de eiseres gerechtigd is te vorderen dat de verweerders een borg zouden stellen; dat zij echter ten onrechte beweert, dat bij gebreke daarvan, de verweerders als zuiver aanvaardende erfgenamen tegenover de eisers dienen veroordeeld (artikel 807 B.W.; Planiol, *Traité élémentaire* 11de uitgave III, nr 2135);

B. *Nopens de aansprakelijkheid :*

a) De omstandigheden van het ongeval :

Overwegende dat het vaststaat, dat het ongeval in kwestie onder de navolgende omstandigheden is gebeurd :

1. Op 31 mei 1955, rond 19 uur 30' heeft Louis Clement aan Antoine Missiaen, die hij kende, voorgesteld een vliegtochtje te doen; laatstgenoemde heeft eerst geweigerd;

2. Louis Clement deed dan, in aanwezigheid van Antoine Missiaen hetzelfde voorstel aan een zekere Karel Debrouwere; terwijl deze aarzelde, kwam de mechanicus van het vliegveld in de conversatie tussen en liet opmerken dat Clement een « acrobaat » was, waarop Karel Debrouwere weigerde;

3. Op aandringen van Louis Clement, is Antoine Missiaen dan op het hem gedane voorstel ingegaan zonder echter enige voorwaarde te stellen aangaande de wijze waarop het vliegtochtje zou worden uitgevoerd;

4. Om 19 uur 45' is Louis Clement met Antoine Missiaen in de lucht gestegen; op een hoogte van een 600-tal meter deed hij een soort « abattée » met links afzwaaien, die hij tweemaal herhaalde; bij de tweede herhaling echter, toen het vliegtuig nog ongeveer op 300 meter hoogte was en uit de linker bocht kwam, is plots het linnen, dat op de linker vleugel geplakt was, los gekomen en is een groot stuk linnen

op de grond gevallen, dat naderhand geïdentificeerd werd als zijnde het linker stuurwerk en een deel van de intrados; daarna zijn er nog stukken van het vliegtuig recht naar beneden gevallen en is het gehavende vliegtuig in piqué en op zichzelf rond draaiende ten gronde gestort, terwijl de piloot Louis Clement ofwel eruit geslingerd werd ofwel eruit sprong;

5. Door de hevigheid van de schok verspreidde benzine zich op de uitlaatbuizen en schoot het verpletterde vliegtuig in brand waarin ondanks alle bluspogingen de passagier, Antoine Missiaen, verkoolde;

b) De oorzaken van het ongeval :

Overwegende dat volgens het wetenschappelijk verslag van de heer J. Britte, ingenieur bij de Administratie van het Vliegwezen, dat de rechtbank beaamt, het ongeval te wijten is aan een breuk, tijdens de vlucht, van het vasthechtingsvetergat van de linker voorsteun die de vleugel aan de romp vasthoudt, welke breuk zelf te wijten is aan een progressieve verzwakking van het vasthechtingsvetergat ten gevolge van een sleetbarst « fissure de fatigue »;

Dat door het uitvoeren van zijn soorten « abattées », de piloot van zijn vliegtuig een grotere weerstand heeft geëist en de linker voorsteun bezwaken is op de zwakke plaats van het vasthechtingsvetergat;

Overwegende dat de Rechtbank de ere-majoor G. Dieu, die door de onderzoeksrechter als deskundige werd aangesteld, niet kan volgen waar hij, eensdeels, zonder enige bewijsvoering vooropstelt, dat de uitgevoerde bewegingen en vroeger uitgevoerde acrobatische vluchten het vliegtuig aan abnormale krachten hebben onderworpen waarvoor het niet gebouwd werd;

Dat derhalve het feit dat deze laatste zienswijze niet geuit werd door ingenieur J. Britte, zij bovendien door geen enkel positief element wordt gestaafd, maar integendeel, tegengesproken wordt door het vaststaande feit (zie carnet de route) dat Louis Clement eigenaar is geworden van het thans vernielde vliegtuig op 12 december 1947, sedertdien met het apparaat meer dan honderd keren in de lucht is opgestegen, reizen heeft ondernomen, op de meest diverse vliegvelden is geland en slechts één maal, namelijk op 7 juli 1954 te Gap, averij heeft opgelopen;

Overwegende dat uit het voorgemelde volgt dat het ongeval in kwestie veroorzaakt werd, hoofdzakelijk, door een defect aan het vliegtuig en, in bijkomende orde, door de grotere weerstand geëist door de drie bewegingen gelijkende op « abattées » die Louis Clement uitvoerde;

C. *De aansprakelijke personen en de graad van aansprakelijkheid :*

Overwegende dat de partijen het er over eens zijn, dat het ter zake een kosteloos en uit welwillendheid gedaan vervoer betreft, dat niet geregeld wordt door de Conventie van Warschau dd. 12 oktober 1929, bekrachtigd door de Belgische wet van 7 april 1936;

Overwegende dat derhalve in casu de principes betreffende de aansprakelijkheid bepaald worden door de artikelen 1382 en volgende van het Burgerlijk Wetboek, met het onbillijk gevolg, dat bij het plegen van de lichtste fout de bestuurder van het vliegtuig onbeperkt aansprakelijk is voor de schadelijke gevolgen die eruit voortspruiten, daar waar het slachtoffer slechts recht zou hebben op een forfaitair vastgestelde schadeloosstelling mocht het vervoer bezoldigd geweest zijn;

Dat echter geen element aanwezig is waaruit blijkt

dat Missiaen, Clement van enige aansprakelijkheid heeft ontslagen of dat Missiaen een persoonlijke fout heeft gepleegd die zijn eigen aansprakelijkheid in het gedrang brengt;

Overwegende dat ingevolge de interpretatie die de Belgische rechtspraak aan artikel 1384 B.W. geeft, nu het defect aan het vliegtuig is bewezen, meteen onweerlegbaar de aansprakelijkheid van Louis Clement voor de schadelijke gevolgen van het ongeval vaststaat; althans voor zover de schade door het defect is veroorzaakt;

Overwegende dat de uitvoering door wijlen Louis Clement van de soorten « abattées » bewegingen, oorzaak van de grotere weerstand die van het vliegtuig werd geëist, in casu niet als een fout kan worden beschouwd;

Overwegende immers, dat allerminst is bewezen dat Clement, van wie de eiseres zelf zegt dat hij sedert dertig jaar in het vliegwezen is ingewijd, leerling is geweest van Nungesser, invlieger bij de S.E.C.A. en een uiterst bekwaam piloot was, gezegde vlucht-bewegingen niet correct heeft uitgevoerd;

Dat, anderdeels, met de luchthavencommandant J. Kints, d.i. de enige ingewijde die ooggetuige was van het ongeval, dient aangenomen dat de bewuste bewegingen technisch geen acrobatische vluchtbewegingen of « toeren » waren en dat er « hoegenaamd geen acrobatie bij te pas kwam », vermits gelijkaardige bewegingen moeten onberispelijk kunnen uitgevoerd worden door de kandidaten tot het bekomen van « een beperkte vergunning van privaat vliegtuigbestuurder » (Instructie Pel/3 Ministerie van Verkeerswezen-Bestuur der Luchtvaart);

Dat overigens, de reserve-majoor C.E. Dieu ook aanneemt, dat de bewuste bewegingen « geen eigenlijke acrobatische vluchtbewegingen waren » en het terzake zonder belang is na te gaan of deze bewegingen al dan niet boven een bebouwde kom verboden zijn door de Belgische wet van 27 juni 1937, vermits ze, eensdeels, niet uitgevoerd werden boven een bebouwde kom, en anderdeels, de draagwijdte van de bewoordingen « évolutions acrobatiques » voorkomende in de verzekeringspolis van de Franse « Société mutuelle d'assurances aériennes », beheerst door de Franse Decreet-wet van 14 juni 1938, en hebbende haar zetel te Parijs, toch niet moet worden gezocht in een strafbepaling van een Belgische wet van 27 juni 1937, die overigens pas van kracht is geworden bij K.B. van 15 maart 1954;

Dat, verder, Clement pas twintig dagen vóór het ongeval, het vliegapparaat onderworpen had aan een tot 11 november daaropvolgend geldige controle van het officieel erkend bureau Veritas en hij toch niet kon vermoeden, dat deze inrichting niet goed haar werk gedaan had, namelijk, door te verzuimen het bestaan te ontdekken en bekend te maken van een oude sleetbarst aan een essentieel deel van het vliegtuig;

Dat ten slotte, zoals reeds werd betoogd, het niet is bewezen dat Louis Clement vroeger zijn vliegtuig aan abnormale krachten heeft onderworpen, ook niet bij het vliegfeest ILSY op Ypenburg (zie relaas in de krant « De Tijd » - Kaft V - dossier voor de eiseres), immers het loslaten van de stuurknuppel geenszins een vliegtuig aan abnormale krachten onderwerpt;

Overwegende dat het overigens geen belang heeft of Clement ook aansprakelijk zou zijn op grond van artikel 1382 B.W., vermits hij reeds op grond van artikel 1384 B.W., eerste lid, voor het geheel der schade aansprakelijk is;

D. *Nopens de vordering tegen de « Société mutuelle d'assurances aériennes » :*

Overwegende dat, waar deze vordering slechts subsidiair op artikel 1166 steunt, het zonder belang is dat deze wetsbepaling ter zake niet toepasselijk is, nu de eiseres de rechten haar door de wet van 24 mei 1937 toegekend wil uitoefenen;

Overwegende dat, zoals reeds hierboven uiteengezet, de vluchtbewegingen uitgevoerd door Louis Clement op het ogenblik van het ongeval geen acrobatische bewegingen waren;

Dat daaruit volgt, dat de vorengemelde verzekeringsmaatschappij alleszins ten onrechte beweert, dat de risico's opgelopen door Louis Clement door haar niet gedekt waren, omdat ingevolge artikel 15 d) der polis de « évolutions acrobatiques » slechts verzekerd worden ingeval van uitdrukkelijk afwijkend beding, dat in casu zou ontbreken;

Overwegende trouwens, dat de bewering als zou in casu het vereiste afwijkend beding ontbreken, tegen de goede trouw indruist, waarmede de overeenkomsten dienen uitgevoerd;

Overwegende immers, dat het bewust artikel 15 der verzekeringspolis eerst een reeks gevallen voorziet, die nooit in de verzekering zijn begrepen, namelijk « a) participation de l'aéronef à des paris » en daarna een reeks andere gevallen die slechts in de verzekering begrepen zijn mits uitdrukkelijk afzonderlijk beding namelijk « d) évolutions acrobatiques »;

Overwegende dat, waar bij afwijking van het artikel 15 a) « les risques ci-après ne seront jamais compris dans l'assurance : participation de l'aéronef à des paris », uitdrukkelijk in de polis werd bedongen : « la garantie sera acquise lors de la participation de l'aéronef à des meetings, rallyes ou toutes autres manifestations aériennes, à l'exclusion des compétitions pour lesquelles la vitesse est le facteur du classement des concurrents » niet ernstig kan beweerd worden, dat acrobatische bewegingen in een dergelijke volledige opsomming niet begrepen zijn, nu toch een vluchtmeeeting waar de snelheid als wedstrijdelement is uitgesloten, ondenkbaar is zonder acrobatische bewegingen vanwege de vliegtuigen die er deel aan nemen;

Overwegende dat dienvolgens de bewuste verzekeringsinrichting gehouden is haar verzekerde, wijlen Louis Clement, te dekken binnen de perken van het verzekerd bedrag en hetzelfde te storten in de handen van de eiseres;

E. *Nopens de schade :*

1. Rouwkosten :

Overwegende dat, gelet op de leeftijd van het slachtoffer, deze kosten als een gevolg van het ongeval dienen beschouwd en volledig in rekening mogen gebracht worden;

Overwegende echter dat, nu grafzerk en kelder ook dienstig zullen zijn voor anderen, terwijl de rouwklederen de sleet van andere vermijden, er grond bestaat om het gevorderde bedrag te verminderen en ex aequo et bono te schatten op 35.000 fr.;

2. Waarde der verbrande klederen :

Overwegende dat uit dien hoofde de toe te kennen vergoeding billijk mag bepaald worden op 6.000 fr.;

3. Waarde der verbrande contanten :

Overwegende dat de eiseres slechts één enkele klant noemt waar haar overleden echtgenoot een factuur zou geïnd hebben en dan nog slechts van 1.300 fr.;

Dat gelet op de reeds terugbekomen 659 fr. (700 fr. min de kosten) er ex aequo et bono nog een som toewijsbaar is van 3.000 fr.;

4. Inkomstenverlies :

Overwegende dat indien weliswaar Antoine Missiaen tijdens de vijf oorlogsjaren merkkelijk te weinig bij de fiscus heeft aangegeven zoals blijkt uit de aanvullende aanslagen, zolang echter niet bewezen is bijvoorbeeld door een navordering, dat zijn laatste aangiften onjuist waren, de Rechtbank met beweerde bedrijfsinkomsten op grond van gedane uitgaven geen rekening kan houden;

Dat hiervan uitgaande, het aanneembaar bedrijfsinkomen op 100.000 fr. per jaar mag worden bepaald;

Dat gelet op de aard van de bedrijvigheid en het niet weerlegd feit dat de familie van de afgestorvene een gevorderde ouderdom heeft bereikt, de duur van het lucratief leven van het slachtoffer op 23 jaar mag worden bepaald;

Overwegende dat met inachtneming van de kapitalisatiecoëfficiënt, berekend aan 4 %, van 14.856, het verlies aan bedrijfsinkomsten, op $100.000 \times 14.856 = 1.485.600$ fr. mag worden geraamd;

Dat echter daarvan dient afgetrokken de normale uitgaven voor het onderhoud van het slachtoffer, welke, gelet op de samenstelling van het gezin geschat mag worden op een vierde der inkomsten : $1.485.600 : 4 = 371.400$ fr.;

Dat het verlies van bedrijfsinkomsten aldus herleid wordt tot $1.485.600$ fr. — 371.400 fr. = $1.114.200$ fr.;

Morele schade :

a) pijn en smart van het slachtoffer :

Overwegende dat het slachtoffer na zeer korte stonden het bewustzijn heeft verloren, zodat uit dien hoofde een vergoeding van 10.000 fr. toereikend voorkomt;

b) pijn en smart van de weduwe :

Overwegende dat overeenkomstig een gevestigde rechtspraak en met inachtneming van het tragische van de dood van haar man en de last van vier minderjarige kinderen, een vergoeding van 125.000 fr. toewijsbaar is;

c) pijn en smart van de kinderen :

Overwegende dat het voorgestelde bedrag van 50.000 fr. per kind toereikend voorkomt (vgl. de aangehaalde rechtspraak bij J. Ronse in A.P. Tw Schade en schadeloosstelling);

Om deze redenen :

De Rechtbank,

Gelet op de artikelen 2, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935;

Alle andere conclusies van de hand wijzende;

Voegt samen de zaken ingeschreven sub nummeris 3379/25775 en 25114 van de Algemene Rol;

Geeft er akte van aan de verweerders Clement dat zij de nalatenschap van Louis Clement aanvaard hebben onder voorrecht van boedelbeschrijving;

Zegt voor recht dat zij hiervan niet vervallen zijn;

Verklaart voor recht dat Louis Clement aansprakelijk is voor de schadelijke gevolgen voortspuitende voor de eiseres uit het vliegtuigongeval dat op 31 mei 1955 de dood van Antoine Missiaen veroorzaakte, wegens de gebrekkige staat van het vliegtuig;

Veroordeelt dienvolgens gezegde verweerders om binnen de perken van de nalatenschap van Louis Clement te betalen : aan de eiseres in haar genoemde hoedanigheden de som van 35.000 fr. + 6.000 fr. + 3.000 fr. + 10.000 fr. + $1.114.200$ fr. + 125.000 fr. + 200.000 fr. zijnde samen $1.493.200$ fr.;

Veroordeelt verder gezegde verweerders tot het betalen der vergoedende intresten op deze sommen van 31 mei af, datum van het ongeval, tot aan de dagvaarding en der gerechtelijke intresten van dan af;

Bepaalt dat, ten ware de familie-raad er anders zou over beslissen, de aan de minderjarige tegoedkomende sommen gestort zullen worden op een spaarboekje van de Algemene Lijfrentkas op naam van ieder minderjarige om een voorbehouden kapitaal te vormen tot aan zijn meerderjarigheid, waarvoor slechts zal mogen beschikt worden met machtiging van de bevoegde Vrederechter;

Veroordeelt de verweerster « Société Mutuelle d'assurances aériennes » de bovenvermelde sommen, intresten inbegrepen, aan de eiseres te betalen, ter ontlasting en vrijwaring van haar verzekerde, Louis Clement, tot beloop van de tegenwaarde in Belgische munt volgens de hoogste koers op de dag der betaling, van 10.000.000 fr. fr., te vermeerderen met de gerechtelijke intresten op deze som vanaf de dag der aan deze verweerster betekende dagvaarding;

Veroordeelt de verweerders in de helft en de verweerster Société Mutuelle d'assurances aériennes in de wederhelft der kosten;

Verklaart het onderhavig vonnis uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande iedere voorziening en zonder borgstelling, behalve wat de kosten aangaat;

NOOT : Zie in dit nummer het arrest van het Hof te Gent dd. 22 november 1958, waarbij bovenstaand vonnis bekrachtigd werd.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE SINT-NIKLAAS

1e kamer. — 15 april 1958.

Voorzitter M. Maes.

Rechters : M.M. Belpaire en Neirinckx.

Referendaris : M. Cloquet.

Advocaten : Mrs. Storme en Van der Straten.

Koop en verkoop. — Overdrachttaks. — Gevolgen van foutieve vermelding daarvan door de verkoper in zijn faktuur.

De verkoper moet weten welke overdrachttaks er toepasselijk is op de koopwaren, die hij verkoopt. Wanneer hij een bepaalde tekst op zijn faktuur vermeldt en toepast, mag de koper daarop afgaan om zijn prijs vast te stellen tegenover zijn eigen klanten, vooral wanneer de faktuur, zoals in casu, van een belangrijke firma-verkoopster uitgaat. Het gevolg van een daarbij gemaakte fout moet worden gedragen door hem die ze heeft begaan.

Het verlies moet niet worden gedragen door de koper, die de waar verder mocht hebben verkocht tegen een prijs, bij de bepaling waarvan rekening is gehouden met de taks, zoals zij door de verkopers is toegepast.

N.V. Beheerders Van Kerckhove t/ Vercammen.

Overwegende dat de vordering tot de betaling strekt van 244.385 frank, in hoofdsom, als saldo van de rekening betreffende de aankopen van bouwmaterialen door verweerder bij eiseres gedaan ;

Overwegende dat verweerder, behalve enkele punten, de juistheid van de rekening erkent doch voornamelijk beweert dat eiseres, harerzijds, hem een vergoeding verschuldigd is wegens het niet-naleven en wegens het ontijdig verbreken van een overeenkomst van alléénverkoop welke eiseres aan verweerder zou

toegestaan hebben nopens haar kunststeen- en granitoplaten, voor de streek van Mechelen en omgeving en voor Antwerpen ;

Overwegende dat verweerder nog enkele andere bewijstingen opwerpt die hierin worden onderzocht ;

Wat betreft de overdrachttaksen :

Overwegende dat eiseres op een reeks facturen betreffende voornamelijk granitotreden, een overdrachttaks heeft toegepast van 5 %, waar naderhand bleek dat zij zich hierin vergist had en dat de taks 10 % moest bedragen ;

Overwegende dat eiseres van verweerder eiste dat hij een aanvullende som zou betalen om dit verschil te dekken ;

dat verweerder dit bedrag betaalde, doch beweert dat hij het deed onder uitdrukkelijk voorbehoud ;

dat verweerder thans de terugbetaling eist van 20.000 frank die hij aldus aan eiseres onder voorbehoud zou betaald hebben ;

Overwegende dat de verkoper in de eerste plaats moet weten welke overdrachttaks toepasselijk is op de produkten die hij verkoopt ;

dat wanneer hij een bepaalde taks op zijn faktuur vermeldt en toepast, de koper zich daarop mag berusten om zijn prijs te maken tegenover zijn eigen cliënten, vooral wanneer de faktuur uitgaat van een belangrijke firma zoals eiseres ;

Overwegende dat het gevolg van dergelijke fout moet gedragen worden door hem die gezegde fout beging ;

Overwegende dat het verlies niet te dragen is door de koper die de waar verder zou verkocht hebben tegen een prijs die rekening houdt met de taks zoals zij door de verkoper werd toegepast ;

Overwegende dat eiseres weliswaar beweert dat verweerder aan de oorsprong is van de begane missing, doch dat verweerder dit ontkent en dat eiseres haar bewering niet bewijst ;

Overwegende dat het nochtans de partijen vrij staat bij overeenkomst van voormelde principes af te wijken, en dat de betaling zonder voorbehoud — door verweerder — van het aanvullend bedrag voor overdrachttaks, in principe het bewijs zou leveren van dergelijk akkoord ;

Overwegende dat partijen zich niet duidelijk hebben verklaard nopens het juiste bedrag dat verweerder aan eiseres zou betaald hebben ;

dat verweerder anderzijds niet bewijst dat hij enig voorbehoud heeft geuit wanneer hij aan de n.v. S.V.R. het door haar geëiste bedrag heeft gestort ;

dat hij evenmin bewijst dat hij werkelijk de waar heeft terug verkocht tegen een prijs die rekening hield met de onvoldoende taks ;

Overwegende dat partijen zich op die punten verder zullen dienen te verklaren ;

Verder zonder belang.

Vlaamse Juristen,

Abonneert U op het

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

KINDERRECHTER TE TONGEREN

19 mei 1958.

Rechter : M. Frère.

O.M. : M. Noelmans.

Advocaten : Mrs. De Coster (loco Mr. Koninckx) en Réard.

Onrechtmatige daad. — In geval van lichte materiële schade cumulatief van materiële en morele schade.

In geval van lichte materiële schade moeten deze en de morele schade gecumuleerd worden.

Feyton en O.M. t/ Reeckmans.

Herzien ons vonnis van 8 juli 1957, waarbij een deskundig onderzoek bevolen werd ;

Gezien het verslag van de aangestelde deskundige Dokter Jacques Gustin, in datum van 20 september 1957, die besluit tot een blijvende werkonbekwaamheid van 18 % d.i. a) voor een 0,25 % visus-vermindering : 9,5 % en b) voor letsels aan het hoorn- en regenboogvlies 8,5 % ;

Overwegende dat deze laatste letsels lichte esthetische gevolgen hebben, hinderen bij hel licht en een gedeeltelijk te kort van het gezichtsveld betekenen ;

Overwegende dat de toestand bestendig is en er geen speciale bril door het slachtoffer dient gedragen ;

Overwegende dat partijen de besluiten mondeling aanvaardden en deze door de Rechtbank dienen bijgetreden ;

Overwegende dat de niet door de burgerlijke partij ondertekende besluiten uit de debatten dienen geweerd ;

Overwegende voor wat de vermogensschade betreft er vooral dient op gewezen dat het « in casu » geen verlies van een oog geldt zoals het de burgerlijke partij besluit, doch slechts een vermindering van de visus met $\frac{1}{4}$ aan één oog ;

Overwegende dat in aanmerking nemende deze relatief lichte vermindering, de jeugdige ouderdom van het slachtoffer en zijn aanpassingsvermogen alsook het gemis aan inlichtingen betreffende zijn toekomstmogelijkheden de schadevergoeding voor vermogensschade en extra-patrimoniale schade dienen gecumuleerd ; (zie o.m. in deze zin : Kinderrechter Luik, 18 april 1951, Jur. Cour d'appel de Liège, 1950-1951, blz. 259-260 en Beroepshof Luik, 28 maart 1950, R.G.A.R., n° 4654) ;

Overwegende dat voor het bepalen van het moreel leed in aanmerking dienen genomen het verblijf in de Salvatoriekliniek te Hasselt en de behandeling gedurende een veertiental dagen door Dokter Misotten ;

Overwegende dat voor de gecumuleerde schade ex aequo et bono een schadevergoeding van 65.000 frank dient toegekend te worden ;

Overwegende voor wat de genoegdoening voor het leed van de ouders van het slachtoffer betreft : deze niet kan toegekend worden ;

Overwegende inderdaad dat noch de kwetsuren en het doorstane leed, noch de blijvende letsels van aard zijn om deze genoegdoening te verrechtvaardigen ;

Overwegende dat de eis voor wat de moeder betreft zelfs niet eens ontvankelijk is, de burgerlijke partij niet aangesteld zijnde noch als beheerder der goederen van de gemeenschap noch als beheerder der eigen goederen van zijn echtgenote ;

Overwegende dat ingevolge de Wet van 27 juli 1871, gewijzigd door de Wet van 1 maart 1949, artikel 6, geen

lijfswang tegen de burgerlijk verantwoordelijken noch tegen de minderjarigen kan uitgesproken worden ;

.....

VREDEGERECHT TE NEERPELT

10 december 1957.

Rechter : M. Roelandts.

Advocaten : Mrs. Dohet, Geyskens en Verhoeven.

Handelshuur. — Huurvernieuwing. — Bedingen door de verhuurder van andere voorwaarden dan de door de huurder voorgestelde.

De verhuurder kan zich akkoord verklaren met het principe van de huurvernieuwing, doch andere voorwaarden bedingen dan de door de huurder voorgestelde, mits de verhuurder echter binnen drie maanden na het verzoek bij aangetekende brief of bij deurwaardersexploot zijn andersluidende voorwaarden aan de huurder bekend maakt.

Na drie maanden mogen de voorwaarden niet meer door de verhuurder worden aangevuld.

Brouwerij Het Sas t/ Van Wijn-Vandenhout.

Gelet op Ons tussenvonnis dd. 30 april 1957, een deskundige aanstellend;

Gelet op het deskundig verslag van de heer Lycops, landmeter van het kadaster te Lommel, neergelegd ter griffie op 21 September 1957;

Overwegende dat de vordering van eiseres ertoe strekt de huurvernieuwing te bekomen van een handelshuis — café — gelegen te Lommel, Lutlommel, Nr 58/60, met ingang van 1 juni 1958, maar met behoud van al de clausules van de vroegere huurceel en o.a. de huurprijs van 800 fr. per maand; tevens met recht voor verzoekster alléén om alle drie jaar de huur op te zeggen mits zes maanden vooropzeg;

Gehoord de partijen in hun middelen en gezegden;

Overwegende dat de verhuurder zich kan akkoord verklaren met het principe van de huurvernieuwing, doch andere voorwaarden kan bedingen dan die door de huurder voorgesteld, op voorwaarde echter dat hij binnen de drie maanden na de aanvraag, bij aangetekend schrijven of bij deurwaardersexploot, zijn andersluidende voorwaarden aan de huurder bekend maakt (A.P.R. V° Huur van Handelshuizen, Nr 89, 4, blz. 91);

Dat anderzijds, na drie maanden de voorwaarden niet

meer mogen aangevuld worden door de verhuurder (Rb. Antwerpen, 20 mei 1953, onuitgegeven — zie A.P.R. V° Huur van Handelshuizen, blz. 96);

Overwegende dat gedaagde binnen de 3 maanden, bij aangetekende brief liet weten dat hij slechts met de huurvernieuwing kon instemmen mits verhoging van de huurprijs tot 1.500 fr. per maand, hetgeen echter door verzoekster als onaanneembaar bestempeld werd;

Dat het derhalve billijk voorkwam een deskundige aan te stellen om de huidige normale huurwaarde van betwist handelshuis te schatten;

Overwegende dat verweerder nadien nog een nieuwe vraag, bij tegeneis stelde, welke ertoe strekte om in het huurcontract te voorzien dat de verhuurder (t.t.z. verweerder) er toe gemachtigd wordt, alle drie jaar te mogen opzeggen, overeenkomstig artikel 3, laatste lid van de wet dd. 30-4-1951;

Dat deze nieuwe vraag echter dient verworpen, daar deze voorwaarde niet tijdig, binnen de 3 maand na de aanvraag tot huurvernieuwing, gesteld werd;

Overwegende verder, dat de door de deskundige voorgestelde huurprijs van 1.300 fr. per maand voor het gedeelte van het handelshuis door verweerder verhuurd, als de huidige normale huurwaarde mag aangezien worden;

Dat hieruit tevens voortvloeit dat de kosten van het geding door verzoekster zelf dienen gedragen te worden;

Om deze redenen,

Wij, Vrederechter, rechtdoende op tegenspraak;

Herzien Ons tussenvonnis dd. 30-4-1957;

Zeggen voor recht dat het huurcontract dd. 16 mei 1949, bestaande tussen partijen, zal hernieuwd worden voor een nieuwe periode van negen jaar, met ingang van 1 juni 1958, mits de maandelijkse huurprijs van 1.300 fr., met recht voor verzoekster alléén om bij het verstrijken van ieder driejarige termijn, aan de lopende huurovereenkomst een einde te maken, mits opzegging van zes maanden bij deurwaardersexploot of bij ter post aangetekende brief; de overige clausules van het thans bestaande contract, behouden blijvende;

Verklaren het overige van de eis ongegrond; wijzen verzoekster af van haar meerdere aanspraken;

Verklaren de tegeneis van verweerder onontvankelijk; wijzen hem af;

Veroordelen verzoekster tot de kosten van het geding;

Verklaren het vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niet-tengestaande de aanwending van enig rechtsmiddel en zonder borg, uitgenomen voor wat de kosten betreft;

INGEZONDEN BIJDAGEN

Ontwerp-Regeling van de privaatrechtelijke arbitrage

Inleiding

Het « Wetsontwerp tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering inzake Arbitrage » nedergelegd ter Kamer der Volksvertegenwoordigers gedurende de zitting van 1955-1956 (27 juni 1956 - Parlementaire Bescheiden 567 nr 1), behelst een uitvoerige regeling die in de plaats moet treden van de huidige tekst van art. 1003 tot 1028 W.B.R.

Die regeling, waarvan de verdiensten in menig opzicht niet kunnen ontkend worden, is de uitkomst van een lange studie die als vertrekpunt heeft de niet

uitgevaardigde wet van 1876 en aanleunt bij het voorstel van het Studiecentrum tot Hervorming van de Staat.

Beide documenten zijn in menigvuldige opzichten reeds lang voorbijgestreefd en men vindt de neerslag van die opvatting in het uitgebreid advies van de Raad van State, advies dat op zijn beurt niet volledig werd ingevolg.

De bijzonderste kritiek die de voorgestelde tekst treft is het eng nationaal kader waarvin het voorstel tot regeling wordt gehouden dan wanneer de Nederlandse wetgeving die een gelijke grondslag heeft

als de Belgische regeling vervat in het W.B.R., en nog meer de Nederlandse rechtspraktijk, zelfs binnen dit wettelijk kader, een regeling hebben uitgewerkt die in menig opzicht tot voorbeeld kan strekken.

In Benelux-verband is die regeling dus te eng nationaal gehouden in die zin dat alleen intern recht, dat op dit punt niet tot zijn volle ontplooiing is geraakt, tot grondslag werd genomen.

Een tweede kritiek treft de bevoegdheidsregelingen die de bestaande onheilen niet zullen verhelpen.

De talrijke gerechtelijke tussenkomsten tot dewelke de arbitrale proceduur nog in verhoogde mate zal aanleiding geven, betrekkelijk de aanstelling van arbiters, het houden van enkwesten, enz., wordt niet geregeld op een soepele en doeltreffende wijze. Ook de tussenkomst van het Hof van Beroep, bijzonder wat betreft de vordering en nietigverklaring, kan geen bevrediging schenken.

Wij vinden in de voorgestelde tekst, bijna woordelijk overgenomen enkele van de stellingen die we hadden opgenomen in de in 1947 gepubliceerde tekst.

In de huidige tekst hebben we enkele zinsneden van het ontwerp van 1956 overgenomen.

Het bijgewerkt ontwerp dat we hierachter laten volgen houdt in ruime mate rekening met bestanddelen van vergelijkend recht en put veel gegevens uit Europese en Amerikaanse arbitrage-regelingen in verband met de internationale handel.

Ontwerp-regeling

Art. 1. — De arbitrage-overeenkomst is slechts geldig in de mate dat ze betrekking heeft op betwistingen in verband met een bepaalde rechtsverhouding en vatbaar voor transactie tussen partijen.

Art. 2. — Het compromis moet schriftelijk opgesteld en door partijen ondertekend en gedagtekend worden. Het mag, behoudens vrijwillige uitvoering, alleen door een geschrift bewezen worden, zonder nadeel aan de ondertekening door partijen, van het proces-verbaal van verschijning of opneming der rechtspleging door de arbiters opgesteld. Hetzelfde geldt voor elke verdere arbitrage-overeenkomst.

Art. 3. — Het compromis moet inhouden de onderwerpen van geschil en de wijze van aanstelling of de namen der arbiters, op straffe van nietigheid.

Art. 4. — Indien het compromis geen termijn bepaalt of deze niet later bepaald wordt bij overeenkomst, zal de opdracht der arbiters slechts drie maanden duren vanaf de dag der aanvaarding er van door allen.

Art. 5. — Elke gerechtelijke tussenkomst betrekkelijk het scheidsrecht schorst de termijn tot op de dag dat het vonnis, op het incident gewezen, en in kracht van gewijsde getreden, schriftelijk ter kennis van arbiters is gebracht, zonder nadeel aan de mondelinge berichtgeving door arbiters aanvaard en geacteerd.

Art. 6. — Tenzij tegenbeding in het compromis of strijdige arbitrage-overeenkomst mogen de arbiters de termijn hoogstens tot het driedubbele van de wettelijke termijn verlengen, ongeacht de duur der schorsingen van de termijn en gebeurlijk de gerechtelijke verlenging.

Art. 7. — De arbitrage-overeenkomst heeft slechts uitwerking, tussen partijen. Ze verplicht tot deelneming aan de rechtspleging, dewelke, indien nodig bij verstek mag vervolgd worden zonder mogelijkheid van verzet. Ze schept een proceshinderende exceptie, dewelke in limine litis moet, en niet van ambwege mag opgeworpen worden. Ze vervalt in geval van ondeelbaar geschil waarin derden in een reeds inge-

leid geding betrokken zijn, of indien ingevolge verknoctheid of samenhang aanleiding is tot verwijzing op grond van de ondeelbaarheid van de berechting of de eisen van een goede rechtsbedeling. Het beroep op het kortgeding blijft mogelijk tot samenstelling van het arbitraal college.

Art. 8. — Het arbitraal beding of elke verbintenis gebeurlijk arbitrage aan te gaan moet minstens door ondertekening vastgesteld worden en de rechtsverhouding aanduiden die haar tot grondslag dient, op straffe van nietigheid, doch zonder nadeel aan de vrijwillige naleving er van. Evenals het compromis bindt het de onbekwamen-rechtverwikkenden niet. Indien de scheidsrechters niet aangeduid zijn of wegvallen om welke reden ook, moet in de aanstelling of de vervanging worden voorzien tot aan de eindberechting van het geschil. Het compromissoir beding moet minstens de wijze van aanstelling der arbiters inhouden.

Art. 9. — Elke persoon bekwaam om te contracteren mag scheidsrechter zijn.

Art. 10. — a) Niettegenstaande elk strijdig beding en onverminderd de slotbepaling van art. 8, hebben alle partijen gelijke rechten ten aanzien van de aanstelling van arbiters.

b) In geval van aanduiding door een derde, is de vervanging van rechtswege.

c) De meest gerede partij zal haar keuze van scheidsrechter schriftelijk aan de andere partijen doen kennen, wat als aanmaning geldt om hetzelfde te doen binnen de termijn van acht dagen.

d) De aanduiding van een scheidsrechter bindt de partij die haar gedaan heeft zodra een tegenpartij er van kennis heeft.

e) Elke tekortkoming aan de aanduidingsverplichting kan goedge maakt worden door een bevel onverschillig gewezen in burgerlijk- of handelskortgeding, naar keuze van de aanleggende partij en zonder dwingende aanwijzing van plaatselijke bevoegdheid, binnen het land waar de arbitrage moet plaats hebben. Het bevel is niet voor bestrijding vatbaar, tenzij op grond van wraking, in welk geval, hetzij op verzet, hetzij op beroep, tot de gerechtelijke vervanging kan worden overgegaan, zonder mogelijkheid van verhaal. De arbitrage-overeenkomst mag die bevoegdheid nader bepalen.

Art. 11. — De aanneming van de opdracht van scheidsrechters gebeurt schriftelijk en kan op de akte van benoeming worden gesteld, onverminderd het bewijs der aanvaarding door uitvoering.

Art. 12. — Tenzij tegenbeding, wordt slechts één arbiter aangesteld. Bij gebrek aan aanduiding in oneven getal is, bij staking van stemmen, de aanstelling van een opperscheidsman van rechtswege, zoals voorzien in verband met het arbitaal beding.

Art. 13. — a) Het compromis vervalt: 1° zo er niet in voorzien werd in de overeenkomst, door het overlijden, de weigering, de onttrekking of het belet van een der scheidsrechters; 2° door het verstrijken van de termijn.

b) De scheidsrechters die, na hun opdracht aanvaard te hebben, zich zonder grondige reden, aan hun zending onttrekken of geen uitspraak doen binnen de gestelde of verlengde termijn, moeten tot schadevergoeding veroordeeld worden, dewelke niet lager mag zijn dan het dubbele der door de aanvragende partij gedane of te betalen kosten betrekkelijk de arbitrage.

Art. 14. — Gedurende de termijn mogen de arbiters slechts door een eenstemmige beslissing herroepen worden. Elk strijdig beding is nietig. De herroeping moet schriftelijk betekend of door alle partijen samen, mondeling aangezegd worden. De akten gesteld vóór

de herroeping, blijven verworven, tenzij tegenbeding. Hetzelfde geldt voor de kosten van arbiters dewelke zoniet in gelijke delen over al de partijen worden verdeeld.

Art. 15. — a) De arbiters door partijen aangesteld kunnen niet worden gewraakt, tenzij om redenen na de benoeming ontstaan of ter kennis gekomen.

b) De wraking, uitgeoefend om dezelfde redenen als voor een rechter of een getuige, of op grond van persoonlijk belang bij het geschil, wordt zonder mogelijkheid van bestrijding, berecht in kortgeding van de plaats aangeduid in de arbitrage-overeenkomst of van de plaats waar de arbitrage moet plaats hebben, tenzij voorafgaande en uitdrukkelijke kennis der reden van wraking en afstand van het recht ze uit te oefenen, of, indien er meerdere arbiters zijn, beding die betwisting aan de overige scheidsrechters onderwerpende.

Art. 16. — a) Tenzij tegenbeding, mogen de scheidsrechters gebeurlijk in hun eindvonnis, over het bestaan, de geldigheid en de omvang van hun bevoegdheid de bijkomende- en wedereisen, de kosten en interesten, de voorlopige uitvoerbaarheid en de waarborgen van uitvoering beslissen.

b) De beslissing over hun rechtsmacht is vatbaar voor verhaal, niettegenstaande elk tegenbeding, en geldt als vraag in nietigverklaring.

c) De verandering van staat, het overlijden of de onbekwaamheid van een der partijen blijven zonder gevolg op de arbitrale procedure indien ze zich voordoen na de sluiting der debatten en ongeacht een gebeurlijke staking van stemmen.

Art. 17. — De scheidsrechters-bemiddelaars zullen vrij de rechtspleging regelen en beslissen in billijkheid en in eersten aanleg. Elk strijdig beding is nietig. Tenzij strijdig beding zullen ze hun beslissing met redenen omkleeden. Ze mogen slechts in oneven getal worden aangesteld. Tenzij tegenbeding maakt de derde scheidsrechter of deze wiens stem beslissend kan zijn deel uit van het arbitraal college. De instructie mag zonder persoonlijke verschijning of per briefwisseling gebeuren, ook door de raadslieden der partijen. Van deze laatste mag geen verklaring onder eed dwingend worden gevorderd.

Art. 18. — a) De scheidsrechters zijn gehouden een opperscheidsman te benoemen in de beslissing die de staking van stemmen uitsprekt, tenzij partijen vooraf en met gemeen akkoord in die aanduiding hebben voorzien. Indien tussen arbiters geen overeenstemming kan bereikt worden, zullen ze het verklaren bij proces-verbaal en zal de opperscheidsman, indien nodig, in rechte genoemd worden op verzoekschrift daartoe neergelegd door de eerste en meest gerede partij.

b) In de twee gevallen zullen de verdeelde scheidsrechters gehouden zijn een afzonderlijk en met redenen, ten aanzien van de feiten en ten aanzien van het recht, omkleed advies op te stellen, hetzij in hetzelfde proces-verbaal, hetzij bij onderscheiden akten, en persoonlijk aan al de partijen schriftelijk te bestellen, indien een gemene akte niet wordt verzonden.

c) De opperscheidsman zal beslissen binnen de maand van de aanvaarding zijner opdracht, tenzij deze termijn werd verlengd bij akkoord van partijen of in rechte, op verzoekschrift van de opperscheidsman, door bevel van de voorzitter der burgerlijke rechtbank van zijn woonplaats of van de plaats van arbitrage. Hij mag over de betwisting kennen met, of in de plaats van de eerste scheidsrechters of een beslissende stem uitbrengen, onverminderd het recht van partijen hem andere aanwijzingen te geven.

Art. 19. — Tenzij beding tussen partijen wordt de

procedure vrij door de arbiters geregeld, met dien verstande dat elke partij tot aan het beraad, steeds mag vorderen, in aanwezigheid van de andere partij, of deze behoorlijk opgeroepen, door de scheidsrechters in persoon gehoord te worden ter aflegging van een mondelinge verklaring.

Onverminderd de door partijen en arbiters eenstemmig aanvaarde geschreven instructie mag een partij zich doen vertegenwoordigen door een advocaat, houder der stukken, of door een bijzonder en schriftelijk gemachtigde, door de arbiters in elk geval afzonderlijk, aanvaard. De weigering van een volmachtdrager moet niet gemotiveerd worden en schorst de termijn voor hoogstens een maand vanaf de weigering.

Art. 20. — a) Indien de getuigen niet vrijwillig verschijnen of weigeren de eed of een verklaring af te leggen, zal de meest gerede partij zich, na machtiging daartoe door de scheidsrechters, bij rekest wenden tot de voorzitter van de burgerlijke rechtbank binnen wier ambtsgebied de te horen getuigen gehuisvest is, om een rechter-commissaris of een vrederechter te benoemen om die getuige te horen zoals in gewone zaken bij die rechtbank.

b) Tenzij tegenbeding betrekkelijk al wat volgt, zal de vervanging, om welke reden ook, van de deskundige door arbiters benoemd, door dezen beoordeeld en bewerkstelligd worden. De expert legt, indien het hem door de arbiters opgedragen wordt, de eed af door schriftelijke bevestiging onder aan zijn verslag, of in handen van de scheidsrechters, welke niet gebonden zijn door zijn advies.

c) Tenzij tegenbeding, hebben de scheidsrechters het recht, betrekkelijk het onderwerp der betwisting, de partijen te onderhoren onder eed of op verklaring en te vorderen dat ze alle stukken zouden voorleggen.

d) De arbiters mogen alle onderzoeksmaatregelen bevelen voorzien in burgerlijke en handelszaken en alle maatregelen van bewaring bevelen of toelaten. De termijn wordt voor zoveel als nodig, geschorst gedurende de uitvoering.

e) Zowel van de aflegging van de eed als van de weigering hem af te leggen of het proces-verbaal te ondertekenen wordt melding gemaakt in de beslissing.

Art. 21. — De partijen zullen zich onderling en aan de arbiters alle stukken en vertogen zonder enige gerechtelijke formaliteit mededelen en zulks, zo nodig, in de voorwaarden en binnen de termijnen door de scheidsrechters gesteld of verlengd, die daarvan alsdan melding zullen maken in hun uitspraak. Nadien zullen ze uitspraak doen op wat werd voorgebracht. De verlengde termijn voor uitwisseling van stukken of besluiten schorst van rechtswege de termijn van de arbitrage gedurende zijn duurtijd.

Art. 22. — Tenzij tegenbeding mogen de scheidsrechters een of meerdere van hen afvaardigen om over te gaan tot de maatregelen van onderzoek of deze te leiden en om de processen-verbaal van hun ambt op te stellen.

Art. 23. — De scheidsrechters doen uitspraak naar de regelen van het recht, ten ware de arbitrage-overeenkomst hun de bevoegdheid toegekend heeft om als goede mannen naar billijkheid uitspraak te doen.

Art. 24. — Indien er zich een incident voordoet waarvan de arbiters kennis kunnen nemen, verwijzen deze de partijen naar de gebeurlijk door hen aangeduide rechtbank om zich te voorzien binnen de door hen bepaalde termijn en bij gebreke zulks te doen op last van alsdan veronderstelde afstand van rechten, indien mogelijk.

Art. 25. — Ingeval van overlijden van een partij die enkel bekwamen als rechtverkrijgenden achterlaat, wordt de termijn gedurende een maand geschorst

vanaf de betekening van het overlijden aan de scheidsrechters, indien deze verklaren er geen kennis van gehad te hebben.

Art. 26. — De scheidsrechterlijke uitspraak zal vaststellen dat de arbiters beraadslaagd hebben en dat partijen gehoord of in de gelegenheid gesteld werden hun verdediging voor te dragen naar medegedeelde voorwaarden; ze zal de aanduiding van partijen, en hun vorderingen, de beweegredenen en een beschikend gedeelte behelzen, alsmede de dagtekening en de plaats van uitspraak. Indien de minderheid weigert te tekenen, zullen de overige scheidsrechters daarvan melding maken en hun handtekening zal volstaan. Hetzelfde geldt voor de onmogelijkheid te of nog te ondertekenen een beslissing die regelmatig getroffen werd, zelfs indien slechts één scheidsrechter kan ondertekenen. De weigering van de opperscheidsman om de beslissing te ondertekenen, noopt tot zijn vervanging zoals voor zijn belet.

Voor de scheidsrechters-bemiddelaars volstaat een ondertekend en gedagtekend dictum, tenzij tegenbeding.

Een voor gelijkvormig verklaard afschrift van de beslissing wordt door de scheidsrechters aan de partijen besteld, of op hun verzoek besteld in geval van uitspraak in tegenwoordigheid van partijen. Dit afschrift wordt gevoegd aan het verzoek om exequatur door een partij ingediend.

Art. 27. — De scheidsrechterlijke uitspraak wordt nedergelegd door de arbiters ter griffie van de burgerlijke rechtbank van de plaats waar ze geveeld werd, indien ze daartoe beslissen of door een der partijen erom verzocht worden. Elke belanghebbende partij mag het haar bestelde of afgeleverde afschrift nederleggen gebeurlijk samen met het verzoek tot exequatur.

Art. 28. — a) De scheidsrechterlijke beslissing die onder de partijen de kracht heeft van een vonnis, zal uitvoerbaar verklaard worden door de voorzitter der burgerlijke rechtbank in de arbitrage-overeenkomst vermeld, zoniet van de plaats waar ze geveeld werd of moet uitgevoerd worden, ongeacht een vroegere nederlegging zonder verzoek om exequatur.

b) Deze rechtbank zal over het verzet tegen het bevel, waarbij het exequatur geweigerd wordt, beslissen, de partijen opgeroepen zijnde door de verzetdoende partij. Ze zal tevens uitspraak doen over de vraag in nietigverklaring der scheidsrechterlijke beslissing.

c) Het verzet tegen het bevel waarbij het exequatur wordt verleend zal tevens gebeurlijk inhouden de vraag in nietigverklaring van de scheidsrechterlijke beslissing en voor dezelfde rechtbank worden gebracht, dewelke dan gebeurlijk door eenzelfde vonnis over al de vorderingen en betwistingen, met inbegrip van de vraag van exequatur, zal beslissen. Hetzelfde doet zich voor wanneer onmiddellijk een vordering in nietigverklaring wordt ingeleid zonder voorafgaand verzoek om exequatur.

d) Het verzet tegen de vonnissen welke beslissen over het verhaal gesteld tegen het bevel van de voorzitter of over de vraag in nietigverklaring van de scheidsrechterlijke beslissing, zal niet ontvankelijk zijn.

e) Het hoger beroep is mogelijk en wordt behandeld zoals in gewone zaken.

f) De voorziening in verbreking is slechts mogelijk tegen een gerechtelijke uitspraak in de gewone voorwaarden.

g) Elk beding afwijkend van die bepalingen, is nietig.

Art. 29. — a) Het beroep tegen de uiteindelijke ar-

bitrale beslissing, om welke reden ook, is slechts mogelijk indien het vermogen daartoe uitdrukkelijk werd voorbehouden. Het wordt ingesteld zoals in gewone zaken.

b) Indien het beroep voor een gerechtelijke instantie moet gebracht worden, zal het tevens omvatten de vorderingen betreffende het exequatur, voor zoveel als nodig, en de vordering in nietigverklaring. Geen verzet is mogelijk tegen de beslissing geveeld in graad van beroep.

c) Indien de zaak in graad van beroep door arbiters moet behandeld worden, dan is alleen mogelijk het verhaal geregeld in art. 28 met uitsluiting van het hoger beroep.

d) Het beroep zal gebracht worden voor de rechtbank van eerste aanleg voor de betwistingen die bij gebrek aan compromis, in eerste of laatste aanleg tot de bevoegdheid van de vrederechter en de werkrechtersraad en voor het hof van beroep, voor de zaken die in eerste of laatste aanleg tot de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg of van de handelsrechtbank zouden behoord hebben.

e) De plaatselijke bevoegdheid wordt bepaald door de plaats waar de beslissing werd geveeld, en zo ze in het buitenland werd geveeld, door de woonplaats of de gekozen woonplaats van een der litigerende partijen. In elk geval mogen de partijen vrij de plaatselijk bevoegde appelrechter vrij aanvaarden of aan nemen.

f) Indien de plaatselijk bevoegde appelrechter volgens bovengemelde regelen niet kan bepaald worden, dan is de door de beroeper aangesproken appelrechter bevoegd.

Art. 30. — a) De scheidsrechterlijke beslissing kan, wanneer ze niet vatbaar is voor bestrijding door hoger beroep, als nietig bestreden worden :

1° Indien ze gewezen is buiten de grenzen van de overeenkomst;

2° Indien ze gewezen is op een nietige overeenkomst of een overeenkomst die van onwaarde of vervallen is;

3° Indien ze gewezen is door enige scheidsmannen welke niet bevoegd waren te vonnissen in afwezigheid van de anderen of ingevolge een onregelmatige rechtspleging, of de rechten der verdediging werden geschonden;

4° Indien ze strijdig is met de openbare orde of de goede zeden;

5° Indien ze niet met redenen werd omkleed in de gevallen waarin daarvan niet uitdrukkelijk vrijstelling werd bedongen.

b) De vordering in nietigverklaring wordt ingeleid door dagvaarding of naar aanleiding van het verzet tegen het bevel over het exequatur beslissend, zoals bepaald in art. 28. Ze zal beoordeeld worden in de voorwaarden en de vormen der gewone zaken. Het vonnis treedt in de plaats van de arbitrale beslissing, zelfs indien de nietigverklaring wordt geweigerd.

Art. 31. — Geen uitspraak van scheidsrechters, van welke aard ook, is voor verzet vatbaar of aan derden tegenstelbaar.

Art. 32. — Tenzij tegenbeding hebben de scheidsrechters het recht materiële vergissingen en onvrijwillige weglating in hun beslissing, te verbeteren op verzoek van de belanghebbende partij, gevormd binnen de twee maanden vanaf de mededeling der uitspraak in geschrift.

Art. 33. — a) Elke nietigheid wordt gedekt door een vrijwillige voortzetting der rechtspleging. De kennis der nietigheid wordt vermoed.

b) Tenzij tegenbeding en in zoverre de zaak voor een rechtsmacht van het arrondissement waar de

arbitrage-overeenkomst werd gesloten, de rechtspleging werd gevoerd of de uitspraak werd geveld, ingeleid wordt, wordt elke gerechtelijke tussenkomst door de meest gereede partij vrij geregeld, onverminderd de toepassing van de in de titel opgenomen beschikkingen.

R. VAN LENNEP.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen

« Naar de Eenheid van de Wereld »

Voordracht door Professor Dr. René Dekkers.

Op vrijdag, 6 maart 1959, was het lokaal van de K.M.B.A. te Antwerpen goed gevuld. Niet elke dag immers hebben de confraters de gelegenheid Prof. Dekkers, de bekende civilist en rechtshistoricus, in levende lijve te ontmoeten. Zijn talrijke oud-studenten waren nieuwsgierig om hem een niet-juridisch onderwerp te horen behandelen.

Wie het drie-delig werk van Prof. Dekkers, over het Burgerlijk recht regelmatig raadpleegt en wie « Le droit privé des peuples » kent, krijgt onvermijdelijk de indruk dat er voor de synthetische geest van de hoogleeraar, geen moeilijkheden bestaan. Het is verbluffend met welke helderheid hij de meest ingewikkelde problemen tot hun essentie herleidt, angstvallend vermijdt, drie woorden te gebruiken waar twee volstaan, wat zonder twijfel de leesbaarheid of hoorbaarheid van zijn betoog ten goede komt.

Deze kenmerkende eigenschappen konden wij opnieuw vaststellen bij het aanhoren van de spreekbeurt, die door Voorzitter van Nieuwerburgh werd ingeleid.

De spreker vertrekt van vaststaande, bekende en ogenschijnlijk eenvoudige gegevens, om aldus toch zijn toehoorders te voeren tot besluiten, die eerder verrassend, doch bij nader inzicht diep doordacht zijn.

In een eerste deel van zijn betoog onderzocht de spreker de hinderpalen die zich verzetten tegen de eenheid van onze wereld, na er op gewezen te hebben dat hij deze eenwording onafwendbaar acht, ondanks het feit dat pers en radio ons enkel over de tegenstellingen spreken.

Er bestaat een economisch onevenwicht. Al te zeer is de West-Europese mens vergeten dat hij behoort tot een bevoorrechte minderheidsgroep waarvan het gemiddeld jaarlijks inkomen per hoofd de 400 dollar overtreft. Evenzeer vormen die landen, waarin het percentage analfabeten 20 % of minder bedraagt, een uitzondering, zodat een cultureel onevenwicht ook een huidig kenmerk van de wereld is.

Ten derde bestaat er nog het demografisch onevenwicht, veroorzaakt door het feit dat de bevolkingsaan-groei in sommige landen angstwekkend is, terwijl in andere, stabiliteit of zelfs terruggang vastgesteld wordt.

Hoe is dit onevenwicht en vooral het economische, ontstaan en hoe reageert het « misdeeld » gedeelte van de aarde daarop ?

Sedert ongeveer vijf eeuwen, gaat praktisch elk initiatief, elke ontdekking, elke verovering, uit van West-Europa, dat zijn hegemonie over de ganse wereld vestigde. Elke andere natie bleef thuis, maar Europa ging op verkenning en op verovering. Het liefdadig doel was vrij ver te zoeken en Europa profiteerde van elke ontdekking, baatte en buitte uit, dit alles ten voordele van een stand, kenmerkend voor West-Europa; de bourgeoisie.

Heel lang hield deze hegemonie niet stand, want

een eerste bres werd hierin reeds geslagen door de opstand van Amerika tegen Engeland in de 18e eeuw. Dit was echter eerder een inter-Europese aangelegenheid. Veel betekenisvoller in verband met het herontwaken van de « kleurvolkeren » zijn de Japanse krijgssuccessen tegen Rusland in het begin dezer eeuw en de nog belangrijker aanvankelijke overwinningen van de Verenigde Staten van Amerika tijdens de afgelopen oorlog.

Een derde stadium in de ontvoogding situeert zich na de oorlog. Prof. Dekkers vermeldt de talrijke landen, die in de korte tijdspanne van 10 jaar hun onafhankelijkheid verkregen of afdwongen. Ghana en Guinea zullen ongetwijfeld de reeks niet sluiten !

Deze onlangs onafhankelijk geworden gebieden beschouwen dit verworven statuut als het hoogste goed, ondanks het feit dat zij zich zeer goed bewust zijn dat zij het vooreerst geen haar beter zullen hebben dan onder de Europese heerschappij. Zij vormen blok tegen de Westerse hegemonie, houden conferenties (Bandoeng, Akkra) en begroeten met vreugde elke nieuw lid van hun onafhankelijke Afro-Aziatische groep.

* * *

Er zijn dus tegenstellingen en er zijn hinderpalen. Prof. Dekkers onderzoekt dan in een tweede afdeling van zijn uiteenzetting of deze hinderpalen al dan niet overkomelijk zijn. Als we het hoofdkenmerk onderzoeken van de geschiedenis van de laatste eeuwen, dan zien we dat dit ongetwijfeld de zucht is van alle naties naar zelfbeschikkingsrecht. In het Westen is dit enigszins onder invloed van Frankrijk ontstaan, in het Oosten thans onder Russische invloed. Dezelfde stroming gaat dus door de hele wereld, hetzelfde zaad wordt uitgezaaid maar valt niet in dezelfde grond.

Het verschil tussen Oost en West ligt niet zozeer in de ideologie, volksdemocratie of liberale democratie maar wel in de afwezigheid van de stand in het Oosten, die bij ons de voornaamste geworden is, nl. de bourgeoisie. Het is dus een sociaal verschil, ontstaan uit een economische achterstand, die de landen uit het Oosten in te halen hebben. Bij dit inhalen zal er stilaan een stand ontstaan die gelijk staat met onze bourgeoisie, terwijl in het Westen ook een nivellering waar te nemen is van de sociale standen, naar de middenstand toe. Economische gelijk-schakeling zal een sociale gelijk-schakeling veroorzaken, die op haar beurt, dit althans in de achtergebleven gebieden, een stijging van het cultureel peil tot gevolg zal hebben. Intussen stellen deze achtergebleven gebieden alles in het werk om de achterstand in te lopen. Rusland tracht Amerika in te halen, wat op agrarisch en technisch gebied reeds gelukt is, doch nog niet op industrieel gebied, terwijl China zijn gewezen onderdrukker, Engeland, wil evenaren. De « nieuwe » landen willen geen aalmoezen en wensen zelf hun vooruitgang te bewerkstelligen, hoogstens naar Europees voorbeeld maar niet onder Europese controle.

Het gevaar van deze, op zichzelf niet ongezonde naijver, is echter dat de economisch onderontwikkelde gebieden, ook naar de vorm Europa nabootsen en hun eigen cultuur verwaarlozen om de Europese uiterlijkheden te imiteren. Een Chinese dame wil een permanente hebben en een neger wil een bril dragen.

* * *

De sociale en economische gelijk-schakeling leidt ongetwijfeld tot een eenheid in de wereld. De evolutie naar zelfbeschikking is ook in volle gang. Dit alles is in bestendige wisselwerking.

Europa moet zijn rol begrijpen en moet zich uit de rest van de wereld terugtrekken, echter op een elegante wijze. De rol van Europa is niet meer die van uitbater of regeerder, maar die van gids en leermeester. Deze roeping is voor het Westen alleszins grootser dan deze die het voorheen vervulde. Dit is de enige zekere weg die tot de zo gewenste eenheid kan leiden.

* * *

Deze optimistische kijk op onze wereld, die we sedert jaren leerden bekijken door de bril van de koude oorlog, werd door de aanwezigen op een hartelijk applaus onthaald. Nadien werden de verschillende aangesneden vraagstukken in kleinere groepjes verder besproken, tot het ogenblik kwam waarop Professor Dekkers ons moest verlaten. De Vlaamse Conferentie dankt hem van harte en hoopt hem nog meermaals in haar midden te mogen aanhoren.

A. van Gelder.

WETGEVING

Wij delen hieronder de memorie van toelichting en de tekst mede van het zeer belangrijk wetsvoorstel dat zopas neergelegd is geworden door de heren L. Lindemans, G. Van den Daele, F. Robyns en A. Parisis.

* * *

WETSVOORSTEL

tot wijziging van de samenstelling van de Hoven van beroep en van de orde van voordracht van kandidaten voor de vakante plaatsen van raadsheer in deze Hoven.

TOELICHTING

Mevrouwen, Mijne Heren,

De samenstelling van de Hoven van Beroep wordt geregeld door de tabel, gehecht aan de wet van 18 juni 1869 op de gerechtelijke inrichting, en naar dewelke verwezen wordt door artikel 68 van voornoemde wet. Door latere wetten werd deze tabel herhaaldelijk gewijzigd; voor wat aangaat de samenstelling van de zetel van de Hoven, namelijk door de wetten van 11 september 1895, 5 maart 1906 en 28 januari 1921.

Krachtens artikel 99 van de Grondwet wordt één van beide lijsten van kandidaten voor een vakante plaats van raadsheer in een Hof van Beroep, door de provinciale raden opgemaakt. Artikel 70 van voornoemde wet op de gerechtelijke inrichting bepaalt de zetels, voor dewelke door elk van de provinciale raden kandidaten dienen voorgedragen te worden. Deze wetsbepaling regelt — eenvoudiger uitgedrukt — de verdeling van de plaatsen van raadsheer per provincie.

Deze verdeling heeft het voorwerp uitgemaakt van verschillende wijzigingen, namelijk door de wetten van 11 september 1895, 5 maart 1906, 28 januari 1921 en 15 juni 1935.

Iedere aanpassing van het aantal zetels van raadsheer en iedere wijziging van hun verdeling per provincie werd ingegeven door de wijzigingen, voornamelijk de aangroei van het bevolkingscijfer in het rechtsgebied van ieder Hof en in iedere provincie binnen dit rechtsgebied.

De samenstelling van het Hof te Gent werd niet meer herzien sinds de wet van 11 september 1895, deze van het Hof te Luik sinds de wet van 28 januari 1921 en deze van het Hof te Brussel sinds de wet van 15 juni 1935. Het baart dan ook geen verwondering, dat noch het aantal zetels noch hun verdeling per pro-

vincie thans nog is aangepast aan het bevolkingscijfer van de verschillende provinciën.

De cijfers van de bevolking op einde 1957 in aanmerking nemend, bekomt men volgende vergelijkende tabel:

Provincie	Bevolking	Zetels	Verhouding
Antwerpen	1.389.860	14	1 op 99.275 inwon.
Brabant	1.919.837	22	1 op 87.265 inwon.
Henegouwen	1.279.063	16	1 op 79.941 inwon.
Samen :			
Hof te Brussel	4.588.760	52	1 op 88.245 inwon.
Oost-Vlaanderen	1.257.002	11	1 op 114.273 inwon.
West-Vlaanderen	1.044.451	10	1 op 104.445 inwon.
Samen :			
Hof te Gent	2.301.453	21	1 op 109.593 inwon.
Luik	1.005.849	13	1 op 77.373 inwon.
Limburg	546.877	4	1 op 136.719 inwon.
Luxemburg	216.364	5	1 op 43.273 inwon.
Namen	367.475	6	1 op 61.246 inwon.
Samen :			
Hof te Luik	2.136.565	28	1 op 76.305 inwon.

Een vermindering van het aantal raadsheren in één of ander Hof kan moeilijk verdedigd worden. Dit zou de vertraging van de rechtspleging nog vergroten. Anderzijds ware het niet aanneembaar dat het ene Hof, naar evenredigheid met de bevolking van zijn rechtsgebied, beschikte over méér zetels dan het andere.

Het komt derhalve wijs voor de aanpassing van de zetels van raadsheer te laten geschieden, vertrekkend van de regel dat het Hof, beschikkend volgens verhouding met de bevolking over het grootst aantal zetels, dit aantal zetels behoudt. In dit geval behoudt het Hof te Luik 28 zetels, wat een verhouding betekent van 1 zetel per 76.305 inwoners.

Het aantal zetels zou, volgens dezelfde verhouding, per Hof bedragen :

Hof te Brussel :
4.588.760 (inwoners) : 76.305 = 60 (+ 8) zetels ;
Hof te Gent :
2.301.453 (inwoners) : 76.305 = 30 (+ 9) zetels ;
Hof te Luik :
2.136.565 (inwoners) : 76.305 = 28 (s. q.) zetels.

De verdeling van de zetels per provincie kan billijkerwijze niet anders geschieden, dan door zetels die vooralsnog waren toegewezen aan Namen en Luxemburg, toe te wijzen aan Limburg. Voor het overige kan de aanpassing van de zetels geschieden, zonder verlies van een zetel voor de provincie.

In de navolgende tabel wordt de berekening gemaakt van de zetels per provincie :

Provincie Antwerpen :	1.389.860 : 76.305 = 18 + overschot 15.370
Provincie Brabant :	1.919.837 : 76.305 = 25 + overschot 12.212
Provincie Henegouwen :	1.279.063 : 76.305 = 16 + overschot 58.183
	—
	59
Prov. Oost-Vlaanderen :	1.257.002 : 76.305 = 16 + overschot 36.122
Prov. West-Vlaanderen :	1.044.451 : 76.305 = 13 + overschot 52.486
	—
	29
Provincie Luik :	1.005.849 : 76.305 = 13 + overschot 13.884
Provincie Limburg :	546.877 : 76.305 = 7 + overschot 12.742

Provincie Luxemburg :

216.364 : 76.305 = 2 + overschot 63.754

Provincie Namen :

367.475 : 76.305 = 4 + overschot 62.255

—
26

Na deze bewerking blijven nog 1 zetel in het Hof te Brussel, 1 zetel in het Hof te Gent en 2 zetels in het Hof te Luik toe te wijzen. Of men het grootste absoluut overschot of het grootste relatief overschot tot maatstaf neemt, telkens komt men tot het besluit dat deze zetels dienen toegewezen te worden aan Henegouwen, West-Vlaanderen, Luxemburg en Namen.

Uiteindelijk ziet de aanpassing er dus als volgt uit :

Provincie Antwerpen	18 zetels (+ 4)
Provincie Brabant	25 zetels (+ 3)
Provincie Henegouwen	17 zetels (+ 1)
Hof te Brussel	60 zetels (+ 8)

Provincie Oost-Vlaanderen	16 zetels (+ 5)
Provincie West-Vlaanderen	14 zetels (+ 4)
Hof te Gent	30 zetels (+ 9)

Provincie Luik	13 zetels (s. q.)
Provincie Limburg	7 zetels (+ 3)
Provincie Luxemburg	3 zetels (— 2)
Provincie Namen	5 zetels (— 1)

Hof te Luik 28 zetels (s. q.)

WETSVOORSTEL

Eerste artikel.

De tabel gehecht aan de wet van 18 juni 1869 op de rechtelijke inrichting en bedoeld door artikel 68 van die wet, wordt gewijzigd als volgt :

« Het aantal raadsheren in het Hof van Beroep te Brussel bedraagt zestig, in het Hof van Beroep te Gent dertig, en in het Hof van Beroep te Luik acht en twintig ».

Art. 2.

Artikel 70 van zelfde wet van 18 juni 1869, zoals dit werd gewijzigd door de wetten van 11 september 1895, 28 januari 1921 artikel 2 en 15 juni 1935 artikel 50 § 1, wordt gewijzigd en aangevuld als volgt :

§ 1. — In het derde lid worden de termen « veertien plaatsen » vervangen door : « achttien plaatsen ».

In hetzelfde lid *in fine* worden de termen « en de vijftigste » vervangen door : « de vijftigste, de drie en » vijftigste, de vijf en vijftigste, de zeven en vijftigste » en de negen en vijftigste ».

§ 2. — In het vierde lid worden de termen « twee en twintig plaatsen » vervangen door : « vijf en twintig plaatsen ».

In hetzelfde lid *in fine* worden de termen « en de twee en vijftigste » vervangen door : « de twee en vijftigste, de vier en vijftigste, de acht en vijftigste en » de zestigste ».

§ 3. — In het vijfde lid worden de termen « zestien plaatsen » vervangen door : « zeventien plaatsen ».

In het zelfde lid *in fine* worden de termen « en de één en vijftigste » vervangen door : « de één en vijftigste en de zes en vijftigste ».

§ 4. — In het zesde lid worden de termen « elf plaatsen » vervangen door zestien plaatsen » en de termen « tien plaatsen » door « veertien plaatsen ».

§ 5. — Het achtste lid wordt vervangen door volgende tekst :

« Deze orde wordt gevolgd tot en met de acht en twintigste plaats : de negen en twintigste en de dertigste plaats worden aan Oost-Vlaanderen toegewezen ».

§ 6. — De laatste drie leden worden vervangen door volgende tekst :

« De provinciale raad van Namen draagt voor voor vijf plaatsen : de vijfde, de elfde, de vijftiende, de drie en t:ntigste en de zeven en twintigste.

De provinciale raad van Luxemburg draagt voor voor drie plaatsen : de derde, de dertiende en de negentiende.

De provinciale raad van Limburg draagt voor voor zeven plaatsen : de eerste, de zevende, de negende, de veertiende, de zeventiende, de een en twintigste en de vijf en twintigste ».

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor sociaal recht en van de Arbeidsrechten, jrg. 1959 - n° 1 :

Alexander F. : Le garde-chasse, officier de police judiciaire, est-il dans les liens d'un contrat de louage de services ?

Tijdschrift voor Gemeenterecht, jrg. 1959 - n° 2 :

Bezoldigingen. — Belastingen. — Burgerlijke stand. — Goederen. — Intercommunalen. — Ontvangers. — Openbare onderstand. — Personeel. — Politie. — Secretaris. — Tuchtstraffen. — Wegen. — Werken.

De Gemeente, jrg. 1959 - n° 99 :

Bosman L. : De vernieuwing van de commissies van openbare onderstand (vervolg). — Brasz H. A. : Ontwikkelingsgebieden in Nederland.

Nederlands Juristenblad, jrg. 1959 - n° 10 :

Beekhuis J. H. : De leer van de H.R. over de vergoeding van kosten van reservematerieel, aangehouden ter voorkoming van bedrijfsschade (II, slot). — Snijders W. : Het beroep van de verzekeraar op buitenlandse subrogatiebepalingen. — Nieuwkerk H. G. : Arbitrage en Pactum de Compromittendo. — Van Oven J. C. : Overgang van gemeenschap van goederen staande huwelijk.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie, jrg. 1959 - n° 4574 :

Polak J. : Het onrechtmatigheidsbegrip, 40 jaar na 1919 (VI, slot). — Mooy J. C. : De fiscale gevolgen van adoptie.

Journal des Tribunaux, jrg. 1959 - n° 4227 :

Velu J. : Les faux dans les diplômes et les certificats d'études.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie, jrg. 1959 - n° 6 :

Constant J. : Voltaire et la Réforme des Lois pénales. — Stoquart R. : Contribution à l'étude de la psychologie de l'incendiaire.

Revue pratique du Notariat Belge, jrg. 1959 - n° 2432 : J. M. Gyselinck : Les associations et les fondations en droit congolais.

Revue de Droit Intellectuel, jrg. 1959 - n° 10-11 :

De Brabanter et F. Gaspar : Quel genre d'invention le brevet belge de perfectionnement couvre-t-il ?

Recueil Dalloz, jrg. 1959 - n° 8 :

Rodière R. : Les transports de livraison sont-ils publics ou privés ?

N° 9 :

Savatier R. : L'écran de la représentation devant l'autonomie de la volonté de la personne.